

Policejní akademie České republiky v Praze

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra společenských věd

Očitá svědectví

Diplomová práce

Eyewitness testimonies

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Fonferová Ludmila Ph. D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Jiří Macháček

Praha 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce byla vypracována samostatně. Všechny monografické či internetové zdroje, které byly v této práci použity a byly využity pro případnou inspiraci k vypracování některých kapitol nebo podkapitol, jsou uvedené na závěr této zpracované práce v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 7. 3. 2022

Bc. Jiří Macháček

Poděkování

Na těchto řádcích bych rád poděkoval vedoucí této diplomové práce Mgr. Ludmile Fonferové Ph. D. za odborné vedení a poskytnuté rady, které byly nezbytné pro zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se věnuje tématu očitého svědectví a dalším podpůrným tématům, které s tím úzce souvisí. Na úvod práce lze načerpat informace o historii a vývoji této problematiky. Dále se tato práce snaží definovat očitá svědectví a pojem očitého svědka v obecné rovině a také se zaměřuje na kognitivní procesy, které bezprostředně determinují chování jedince v takové roli. Na základě stanovené metodologie byly provedeny strukturované rozhovory s příslušníky bezpečnostních složek na téma očitých svědků v rámci výslechu. Vytěžená a zpracovaná data z rozhovorů neslouží k vytvoření určité teorie, ale mají za úkol vytvořit určitý obraz pro tuto problematiku.

Klíčová slova

Očitý, svědek, svědectví, výslech, vnímání, paměť, věrohodnost, rozhovor.

Annotation

This diploma thesis focuses on topic of the eyewitness testimonies and other subtopics which closely associate with it. The introduction contains history and developement of the eyewitness. There generally is defined eyewitness testimony. Next chapters focus on cognitive processes, which they determinate behaviour in the role of the eyewitness. The second part of this work contains interviews, which they were made with members of the security forces.

Key words

Eyewitness, testimony, interrogation, perception, memory, credibility, interview.

Obsah

1. Úvod	8
2. Očité svědectví	10
3. Historie a vývoj	11
4. Důsledky chybných očitých svědectví	14
4.1 Lukáš Nečesaný.....	15
4.2 Masakr v nemocnici v Ostravě	16
4.3 Steven Avery.....	17
4.4 Marco Contreras	19
4.5 Francisco Carrillo	19
5. Kognitivní procesy	22
5.1 Vnímání	22
5.1.1 Pozornost.....	23
5.1.2 Lokalizace	25
5.1.3 Rozpoznávání	26
5.1.4 Abstrakce	27
5.1.5 Stálost.....	27
5.1.6 Poruchy vnímání	28
5.2 Paměť.....	29
5.2.1 Senzorická paměť	30
5.2.2 Krátkodobá paměť	30
5.2.3 Dlouhodobá paměť	31
5.2.4 Zapomínání.....	31
6. Výslech a jeho psychologické pojetí	33
6.1 Kontakt s vyslychanou osobou.....	34
6.2 Odhad věrohodnosti vyslychaného	34
6.3 Typologie svědků	37
6.3.1 Hovorný a otevřený	37
6.3.2 Upovídaný.....	38
6.3.3 Plachý a ostýchavý	38
6.3.4 Povrchní.....	38
6.3.5 Lhostejný	39
6.3.6 Nedůvěřivý.....	39
6.3.7 Problematický	39
6.4 Atmosféra výslechu	40

6.5	Emocionální pozadí.....	40
6.6	Psychická zátěž při výslechu.....	41
7.	Rekognice.....	43
8.	Praktická část	44
9.	Metodologie výzkumu	45
9.1	Charakteristika výzkumného vzorku	46
9.2	Výzkumné otázky	48
9.2.1	DVO č. 1	48
9.2.2	DVO č. 2	52
9.2.3	DVO č. 3	54
9.2.4	DVO č. 4	56
9.2.5	DVO č. 5	59
9.2.6	DVO č. 6	61
9.3	Reflexe autora.....	63
10.	Závěr.....	64
11.	Seznam použité literatury	67
12.	Přílohy	71

1. Úvod

Očitým svědkem při spáchání trestné činnosti se může stát prakticky kdokoliv. Snahou vyhýbat se rizikovým oblastem či osobám může člověk snížit pravděpodobnost, že se do takové situace dostane, nikdy ji však nemůže zcela eliminovat. Jakmile se však stane, že se jedinec ocitne v události, při které byla spáchána trestná činnost, a stane se očitým svědkem, mohou mít jeho informace zcela zásadní význam pro daný případ. Očité svědectví určité osoby může přinést do případů, které je třeba objasnit a vyřešit, podstatné informace právě k dosažení výsledku, ačkoliv v případě očitého svědka je nezbytné počítat s tím, že jakmile je zatažen do této situace a označen za očitého svědka, může to pro něj znamenat hodiny výslechu a výpovědí, které nemusí být vždy příjemnou záležitostí.

Téma očitých svědků jsem si vybral pro zpracování diplomové práce především z následujících důvodů. V první řadě mě toto téma zajímá v osobní rovině a rád bych tedy prohloubil své znalosti v daném tématu. Druhým důvodem v pořadí je aktuálnost této problematiky. Vzhledem k předpokladům, že pravděpodobnost vymizení trestné činnosti na tomto světě je minimální, bude třeba se tímto tématem a okolnostem i nadále zabývat a snažit se jej stále zdokonalovat. Nejedná se však o jednoduchou problematiku, jelikož je třeba brát v úvahu, že lidský faktor není dokonalý a práce s ním je složitá.

Cílem této práce je vytvořit soubor relevantních poznatků o psychologii zkoumání očitých svědectví v kontextu výslechu a výpovědi svědka. Teoretická část bude pojednávat nejprve o tématech v obecnější rovině, takže úvod práce se bude zaměřovat na historii a vývoj problematiky očitých svědků. Na tuto kapitolu budou navazovat konkrétní případy, které se již staly v minulosti. Přesněji se bude jednat o události, ve kterých hrálo roli chybné svědectví. Případy z minulosti byly vybrány jak z domácího prostředí, tedy z České republiky, tak ze zahraničí. Další fáze teoretické části se bude zajímat o zásadní kognitivní procesy, které hrají v roli očitých svědků důležitou roli. Konkrétněji se bude jednat o paměť a proces vnímání, včetně poruch vnímání. Navazovat bude dále psychologie výslechu, jelikož nejen psychologické aspekty očitých svědků mají vliv na vytěžování dat a informací. Podstatný faktor je také například

technika vedení výslechu, odhadnutí věrohodnosti svědka a kontakt s takovou osobou.

Z cíle práce vychází praktická část, ve které budou obsaženy rozhovory s příslušníky bezpečnostních složek na zadané téma. Na základě provedených rozhovorů a vytěžení získaných informací bude zpracována analýza a stanoveny dílčí závěry, dle kterých bude řešená problematika doplněna. Smyslem této práce není měnit již zavedené teoretické poznatky, avšak k těmto získaným informacím doplnit informace z praxe.

2. Očité svědectví

Za očitého svědka lze označit osobu, která svými smysly vnímala určitou událost se všemi jejími okolnostmi. Na základě pozorování a vnímání situace tato osoba poté dokáže podat svědectví, které probíhá formou svědecké výpovědi.

V daný okamžik, kdy klient pozoruje a vnímá odehrávající se čin, na něj působí mnoho faktorů, které mohou určitým způsobem ovlivnit jeho správnost pozdější svědecké výpovědi. Při dané události i po ní však na svědka události může působit faktor či více faktorů, které ovlivňují jeho vnímání situace a jeho pozdější chování. Těchto faktorů existuje velké množství a dají se rozdělit na faktory vnitřní a vnější. Vnitřními faktory jsou například paměťová schopnost, emocionální pozadí, psychosociální pozadí nebo individuální charakteristiky vnímání. Mezi vnější faktory, které ovlivňují očitého svědka, lze zařadit časový rámec výpovědi. Tento pojem se dá vyložit jako časový úsek, který uběhne mezi událostí, která se stala, a svědeckou výpovědí svědka. Dalším vnějším faktorem je například technika vedení výslechu.¹

Očítá svědectví lze prezentovat jako specifické téma psychologie výpovědi svědků. Tato dvě témata se snaží prolínat forenzní psychologie, která se věnuje právě faktorům, které tyto procesy ovlivňují. Věrohodnost výpovědi je totiž jeden z klíčových faktorů u očitého svědka, protože nedá-li se věřit svědkovi, tak veškeré informace, které svědek sdělí nejsou věrohodné a tedy často nepoužitelné. V horších případech mohou svést na úplně jinou cestu a změnit nežádaným směrem vývoj celé události. Míra souladu mezi skutečností a výpovědí svědka je tedy již zmíněná věrohodnost. Věrohodnost svědka je třeba prověřovat neustále. Nejen na začátku interakce, kdy je svědek připraven podat výpověď, ale i v průběhu výslechového procesu, jelikož situace může být neustále proměnlivá.²

¹ Očité svědectví [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kratce-ke-svedecke-vypovedi-jako-dukazu-v-trestnim-rizeni-112254.html>

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 355-363, ISBN 80-86473-86-4

3. Historie a vývoj

Vývoj v rámci tématu očítých svědků a posuzování věrohodnosti prošlo značnou změnu postupem času. Dříve, kdy ještě nebyly k dispozici provedené výzkumy na toto téma, se nahlíželo na výpověď očitého svědka jako na klíčový a zásadní důkaz, pokud nevzbuzoval určité podezření. Lze říci, že v takovém případě stačilo vystupovat sebejistě a snažit se nevzbudit podezření, že výpověď není zcela v pořádku.

První projevený zájem v psychologické oblasti byl zaznamenán v druhé polovině 19. století, protože v tomto období se stal první průlom pro tuto oblast. Psychologové byly na počátku toho, že jejich přítomnost byla žádána u soudů pro znalecký posudek a náhled na danou situaci. Jedním z prvních psychologů, jehož případ byl medializován, byl pan Hugo Munsterberg. V roce 1886 poskytla jedna osoba svědectví k případu vraždě tří žen. Nejdříve se k případu vyjádřil pan Albert von Schrenck-Notzing, který zastával názor, že v tomto soudním řízení dochází ke splynutí vzpomínek svědků a tiskových zpráv. Dle něj tedy došlo ke zkreslení vzpomínek a určité ovlivnění svědků v rámci jejich výpovědí. Později byl k případu přizván právě Munsterberg, který měl za úkol přezkoumání záznamů pro dané soudní řízení. Podle jeho názoru byl obviněný muž nevinný, přestože se sám k vraždě přiznal. Munsterberg poukázal na jeho mentální zdraví, protože byl obviněný mentálně postižený. I přes jeho skeptický názor, jakým způsobem bylo od obviněného přiznání získáno, byl obviněný později i odsouzen a na základě rozsudku pověšen. V kontextu této události se Munsterberg rozhodl zajímat o toto téma a veřejně vydal své vyjádření, že je psychologický pohled v rámci těchto případů nezbytný. Dále poukázal na nejasnosti v této problematice, jako jsou například nespolehlivost očítých svědků a nebezpečí sugesce otázek, které mohou podporovat falešné vzpomínky. Kromě vyjádření názoru na důležitost přítomnosti psychologa v rámci soudního řízení se ještě snažil poukázat na fakt, že znalostí práce paměti a s tím souvisejících procesů by se mohlo značně snížit procento chybných rozhodnutí.

3

³ *How Forensic Psychology Began* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://psychcentral.com/blog/how-forensic-psychology-began-and-flourished#1>

Na Munsterberga navázal jeho údajný student, William Marston. Na téma svědectví a přesnost výpovědi svědků prováděl několik studií. Marston se především proslavil objevením spojitosti mezi krevním tlakem člověka a jeho výpovědí, což bylo základním kamenem pro pozdější polygraf.

V podobném období jako Munsterberg se tématu svědectví a očitých svědků zabýval tak William Stern. Jeho pracovní náplní bylo mimo jiné provádění několika experimentů. Na jednom z nich se podílel s kriminologem. Podstatou tohoto výzkumu byla komparace svědectví písemnou a ústní formou.

Výstupem experimentu bylo poukázání na nepřesnost výpovědí mezi písemným a ústním projevem a dále zjištění, že na základě eskalace emocí průběhu otázek měla za příčinu snížení přesnosti odpovědí.⁴

V průběhu 70. – 80. let 20. století se dále spousta vědců snažilo zkoumat problematiku očitých svědků a jejich věrohodnosti v rámci výslechu či výpovědi. Prostřednictvím provedených výzkumů na toto téma v tomto období se poukázalo nejen na komplikaci s přílišnou důvěrou ve svědeckou výpověď jedince, ale také na nevyhovující postupy, které se v praxi do té doby využívaly.

Významné místo v problematice očitých svědectví a lidské paměti patří Elizabeth Loftus (datum narození 16.10.1944), která je známá jako psychologka a odbornice na lidskou paměť. V oblasti lidské paměti prováděla mnoho výzkumů, převážně mezi lety 1970-2000.⁵ Cílem těchto výzkumů bylo například formování falešných vzpomínek na základě metody formulování otázek. Některé výzkumy byly například založeny na filmových snímcích, na kterých byly zachyceny určité události, například dopravní nehody. Po shlédnutí videí byly účastníkům pokládány otázky. Otázky byly jak pravdivé, tak dotazování probíhalo na situace či objekty, které nebyly ve snímcích obsaženy. Výsledky těchto výzkumů byly zásadní. Provedené studie poukazují na problematiku pokládání otázek. Použitím záměny určitých slov může dojít ke změně vnímání účastníků celé situace.^{6 7}

⁴ *How Forensic Psychology Began* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://psychcentral.com/blog/how-forensic-psychology-began-and-flourished#1>

⁵ *Elizabeth Loftus* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/elizabeth_loftus

⁶ *How reliable is your memory?* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory?language=cs

⁷ *Loftus and Palmer study* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://moderntherapy.online/blog-2/loftus-and-palmer-study-explained>

Tento poznatek tedy odhalil, že formulace a pokládání otázek mohou ovlivnit jeho mysl i následnou výpověď. Elisabeth Loftus dále poukázala, že správnou formulací otázek se objekty, které v dané situaci nefigurovaly, mohou stát součástí a dále mít v příběhu svoji roli.^{8 9}

Americký psycholog Garry L. Wells je dalším, který se značně podílel na vysvětlení některých nejasností v rámci tématiky očitých svědectví. Jeho výzkumy byly zaměřeny na příčiny chyb u očitých svědků. Jeho výzkum byl rozdělen do dvou kategorií, konkrétně na systémové proměnné a proměnné odhadu. Dle jeho názoru jsou proměnné odhadu pouze cesta k možnosti chybného či neúplného svědectví. Naopak zkvalitnění a vývoj systémových proměnných má podle něj šanci k zdokonalení přesnosti svědecké výpovědi. Systémové proměnné představují například policejní postupy, které mají vliv na provedení výslechu svědka. Mezi proměnné odhadu lze začlenit například charakteristiku svědka, který lze v určitých případech skutečně pouze odhadnout.¹⁰

Zásadní změnu přinesla možnost provádění testování pomocí metody DNA. Koncem 80. let byly provedeny první testy, které prováděla organizace The Innocence project. Výsledky provedených testů odhalily, že přibližně u 72% odsouzených, kteří byli skutečně nevinní, proběhla chybná identifikace jejich osob. Chybná rozhodnutí dále ovlivnila například absence aplikování forenzních poznatků nebo falešná přiznání. The Innocence project je organizace, která se zapojila i do známého případu Stevena Averyho, jehož příběh bude také obsažen v této diplomové práci.¹¹

⁸ *How reliable is your memory?* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory?language=cs

⁹ *Loftus and Palmer study* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://moderntherapy.online/blog-2/loftus-and-palmer-study-explained>

¹⁰ *Identifikace očitých svědků* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/Eyewitness_Identification#Known_cases_of_eyewitness_error

¹¹ *Innocence project, DNA exonerations* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <http://www.albanylawreview.org/issues/Pages/article-information.aspx?volume=79&issue=3&page=717>

4. Důsledky chybných očitých svědectví

Informace o případu Stevena Averyho zakončovala předchozí kapitulu o historii a vývoji. Případ tohoto muže byl mediálně sledován nejen ve Spojených státech amerických a dostal se do povědomí nepřebornému množství lidí po celém světě. Příběh Stevena Averyho však není zdaleka jediným, který se odehrál a tematicky zapadá do konceptu této práce. Případů, ve kterých došlo v minulosti k chybnému označení pachatele v rámci svědectví, se stalo mnoho. Důvodů, proč došlo k mylnému označení pachatele očitým svědkem a jeho následnému uvěznění za spáchání trestného činu, může být také hned několik. Hned na začátku je třeba říci, že svědek může označit nevinného za pachatele trestné činnosti úmyslně nebo neúmyslně.

V případě úmyslného označení lze říci, že očitý svědek může sledovat v takovém případě svůj zájem a může tedy tak činit buď ze strachu, nátlaku jiných osob nebo aby se sám vyhnul trestnímu stíhání. Druhou možností je, že je nevinný občan označen za pachatele neúmyslně. V těchto případech může dojít například k tomu, že si očitý svědek mylně zapamatuje celou vzniklou situaci, potlačil některé důležité aspekty, které se odehrály, nebo například zaměnil podobné osoby.

V minulosti se již například stal případ, kdy byl odsouzen nevinný člověk za trestný čin, který spáchal jeho dvojník, kterého doposud nikdy neviděl a neznal.¹² Dále je důležité zmínit, že v minulosti bylo obtížné zpětně prokázat nevinu takové osoby, velký pokrok přišel až později s možnými testy DNA v rámci dokazování. Následující podkapitoly budou popisovat některé případy chybně odsouzených osob, které se v minulosti odehrály.

¹² *Richard Anthony Jones* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/kansas-man-who-blamed-wrongful-conviction-doppleganger-gets-1-1-n949861>

4.1 Lukáš Nečesaný

První konkrétní případ, který se dokonce odehrál na území České republiky, se stal v únoru roku 2013. 21. února v Hořicích proběhlo přepadení mladé kadeřnice. O několik dní později byl z pokusu o loupežnou vraždu obviněn tehdy ještě 20letý, student Lukáš Nečesaný. Možný viník však od samotného začátku tvrdil, že s touto kauzou nemá nic společného a tento trestný čin nespáchal. I přesto byl Nečesaný prvně odsouzen k pobytu ve vězení na 16 let. O 2 roky později byl Nečesaný propuštěn z důvodu nedostatku důkazů proti jeho osobě.

V tomto mediálně sledovaném případě později ještě sehrálo podstatnou roli svědectví tehdy odsouzeného vraha, který se v té době nacházel ve stejné věznici jako Nečesaný. Ten přišel s nečekaným vyjádřením, že se mu Nečesaný sám ve věznici svěřil s tím, že kadeřnici skutečně napadl a daný čin spáchal. Nečesaný ihned toto tvrzení odsoudil, avšak proti němu stál i fakt, že ho jako útočníka opětovně označila i sama oběť. Vývoj této situace znamenal, že Nečesaný byl znovu odsouzen, tentokrát na 13 let odnětí svobody.

Později v průběhu tohoto případu ještě vyšlo najevo, že svědek, který původně tvrdil, že se mu Nečesaný v cele přiznal, byl k tomuto prohlášení a údajně křivému svědectví donucen. S touto teorií přišla dokonce sama babička odsouzeného svědka, která se s ním setkala. Ta sdělila, že její vnuk byl pod vlivem léků proti depresím a také dle jejich slov je lehce zmanipulovatelný. Tato žena tvrdila, že se ji nakonec vnuk, který si odpykával 25letý trest za vraždu, přiznal k tomu, že lhal.

Po několikanásobné změně verdiktu vůči Nečesanému celá situace došla k závěru, že Nečesaný byl kompletně zproštěn viny Ústavním soudem a propuštěn zpět na svobodu.^{13 14 15}

¹³ *Lukáš Nečesaný* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/wiki/lide-v-cesku/lukas-necesany.K460520>

¹⁴ *Lukáš Nečesaný u soudu* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/lukas-necesany-soud-odskodneni-vezeni-vrazda.A220107_101924_hradec-zpravy_kvi

¹⁵ *Babička vraha* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/383453/babicka-vraha-ktery-svedcil-proti-necesanemu-je-zmanipulovateln-y-strachoval-se-o-zivot.html>

4.2 Masakr v nemocnici v Ostravě

Následující situace se odehrála na našem území, tedy na půdě České republiky, konkrétně v Ostravě v nemocničním prostředí. Tuto událost není třeba hledat daleko v minulosti, jelikož se stala v roce 2019, kdy jednoho rána několik minut po 7. hodině obdržela místní policie zprávu o střelbě. Jak již bylo výše uvedeno, tato situace se odehrála v ostravské nemocnici, kde pachatel zastřelil celkem 6 lidí a poté si vzal život svůj.

V tomto případě se však kapitola bude soustředit na vedlejší příběh. Ještě předtím než byl pachatel dopaden a probíhal pokus udržet jej při životě resuscitací, tak policie zveřejnila fotografický snímek, na kterém byl zachycen muž v červené bundě jako údajný pachatel trestné činnosti. Po zveřejnění fotografie se na internetu strhnul veřejný lynč. Na adresu označené osoby se internetem šířily nejrůznější slovní útoky a výhružky. Problém však byl v tom, že na publikované fotografii nebyl pachatel, jak bylo později zjištěno. Ačkoliv byl snímek na internetu dostupný pouze několik minut, než jej policie odstranila, tak následky nebyly zanedbatelné, jelikož kromě písemných útoků ve virtuálním prostředí docházelo i k tomu, že lidé osobu poznávali na ulici, aniž by on měl ponětí z jakého důvodu. Situace mohla mít však mnohem horší následky a mohlo například dojít k nějaké formě msty, fyzickému napadení, což mohlo znamenat způsobení dalších, fatálních následků.

Tento příběh není srovnatelný s ostatními z jednoho podstatného důvodu. Označený pachatel, který byl zachycen na snímku a zveřejněn na internetu, nebyl označen a identifikován očitým svědkem, avšak samotnou policií, které byly poskytnuty záznamy z bezpečnostních kamer. Podstatou tohoto příběhu však je, že unáhlené, případně chybné označení pachatele může mít nevratné následky a může eskalovat v další, závažnější činy a situace, než ke kterým původně došlo.^{16 17}

¹⁶ *Děsivé svědectví* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/desive-svedectvi-z-ostravy-ctirad-sedel-v-cekarne-najednou-se-zvedl-a-zacal-strilet>

¹⁷ *Rozhodující detail* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/strelba-v-nemocnici-ctirad-mel-v-planu-vrazdit-dal-zabranila-mu-v-tom-malickost>

4.3 Steven Avery

Steven Avery se narodil v Manitowoc, který se konkrétněji nachází ve Wisconsinu. Dle některých zdrojů měl Avery IQ přibližně 70. V jeho životě ho provázelo několik prohřešků, hned za první byl odsouzen již v roce 1981, kdy se provinil vloupáním do baru, za což si následně odpykal 10 měsíční trest ve vězení. Rok poté se Avery přiznal k týrání zvířat, konkrétně polil benzínem kočku a poté ji hodil do ohně. Za tento prohřešek byl odsouzen na dalších 9 měsíců. V roce 1985 Avery překročil zákon znovu a to tím způsobem, že vytlačil auto Sandry Morrisové z cesty, která byla manželka zástupce šerifa. Následně na ni ještě namířil pistolí, údajně to bylo z toho důvodu, že o něm šířila nepravdivé informace, což se Averymu nelíbilo. Za tento trestný čin obdržel trest v podobě šesti let, avšak byl vyplacen na kauci.

Ve stejném roce, tedy 1985, došlo ke znásilnění Penny Beernsten poblíž Two Rivers na pláži, nedaleko od bydliště Stevena Averyho. Penny Beernsten později popsala pachatele a nakonec z řady dostupných fotografií ukázala na fotografii, na které byl zobrazen právě Steven Avery. I přesto, že 16 lidí svědčilo, že v době spáchání trestného činu se Avery nacházel na jiném místě, byl Avery odsouzen za tento trestný čin na 32 let.

I přes konečný verdikt soudu trval Steven Avery na své nevině a v roce 2001 se do této kauzy zapojil Wisconsin Innocence Project, což je organizace na ochranu nesprávně odsouzených osob. V roce 2002, následující rok byl vydán soudní příkaz na testování DNA ochlupení, které bylo nalezeno u oběti. Na základě výsledků vyšlo najevo, že dle testů DNA se mělo jednat o Gregory A. Allena, který si v té době odpykával trest za sexuální napadení. Veškerá obvinění vůči Averymu byla odvolána, takže byl propuštěn z vazby.^{18 19}

¹⁸ *Biography of Steven Avery* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://offradranch.com/cs/in-the-news/5667-steven-avery-biography-net-worth-where-is-he-now.html>

¹⁹ *Biography of Steven Avery no. 2* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Steven-Avery>

V říjnu 2005 vstoupila do života Averyho Teresa Halbach, fotografka na volné noze. Teresa mířila do místa Averyho bydliště, aby vyfotografovala dodávku pro jeden časopis. Dle Averyho slov Teresa pořídila potřebné fotografie a opět odjela, avšak Teresu Halbach již nikdo nespátřil živou. Na začátku následujícího měsíce, listopadu 2005, bylo vyhlášeno pátrání po Terese Halbach a o dva dny později bylo nalezeno její auto na sběrném dvoře rodiny Stevena Averyho a během dalších dní se našel i klíč od jejího vozidla. Podle vyšetřující policie se v autě Teresy Halbach našla krev, která byla označena jako Averyho. Dalším faktem, který hovořil proti Averyho nevině, byl nález lidských kostí poblíž Averyho bydliště. Díky těmto důkazům a některým dalším byl Avery znovu zatčen a přemístěn do vězení.

V březnu roku 2006 do této komplikované situace vstoupil i Averyho 16ti letý synovec Brendan Dassey, který měl dle dostupných informací IQ přibližně 73. Při výslechu se Brendan přiznal, že on a jeho strýc Steven znásilnili, zavraždili Teresu Halbach a následně spálili její tělo. Sporným faktem v tomto případě bylo, že nezletilý Brendan byl vyslýchán policií bez přítomnosti jeho rodičů, případně zákonných zástupců. Později se Brendan znovu k celé situaci vyjádřil a veřejnosti sdělil, že k jeho předchozí výpovědi byl donucen a nejednalo se o verzi odpovídající skutečnosti. Brendan byl i přesto obviněn.

Steven Avery byl nakonec v roce 2007 odsouzen na doživotí bez možnosti podmíněčného propuštění a jeho synovec Brendan Dassey byl též odsouzen na doživotí, avšak s možností podmíněčného propuštění v roce 2048. Od roku 2016 se tohoto případu ujala Kathleen Zellner jako obhájkyň Averyho, aby prokázala jeho nevinu.^{20 21}

²⁰ *Biography of Steven Avery no. 2* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Steven-Avery>

²¹ *Vývoj případu Averyho* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: www.kukatko.cz/nejnovejsi-vyvoj-v-pripadu-making-a-murderer/

4.4 Marco Contreras

Příběh, který budou obsahovat následující řádky, byl definitivně rozhodnut v roce 1997 před soudem. Tehdy 41 letý Marco Contreras byl pravomocně odsouzen za pokus o vraždu a pokus o ozbrojenou loupež na čerpací stanici ve městě Compton, v Kalifornii.

V tomto příběhu je podstatné zmínit, že Contreras od samého začátku tvrdil, že je nevinný a ten trestný čin nespáchal. Na rozsudek to však nemělo vliv a Contreras si před soudem vyslechl, že je uvězněn na doživotí. Klíčovou roli v celém případě hrál očitý svědek, který právě označil Contrerasa za pachatele, který spáchal celý čin a byl identifikován jako střelec, přestože v danou chvíli měl údajně ležet doma ve své posteli.

Marco Contreras, který přes dlouhých 20 let podléhal výkonu trestu a byl uvězněn, se nakonec dočkal spravedlnosti. Jeho případem se začala zabývat skupina právníků a studentů, díky kterým nakonec došlo k obnově procesu a později i k samotnému zvratu, jelikož bylo zjištěno, že v této kauze figurují jiné osoby, nikoliv odsouzený Contreras. Později soud shledal Contrerasa nevinným a po 20 letech byl propuštěn na svobodu. Proti nově obžalovaným bylo zahájeno trestné řízení.^{22 23}

4.5 Francisco Carrillo

Tento případ se odehrál v roce 1991. Tehdy 41letý Donald Sharpy byl zastřelen na příjezdové cestě před svým domem. Celá situace se stala v Lynwoodu, Kalifornii. Svědky celé situace byli jeho syn a jeho dalších pět přátel.

Jednou z podezřelých osob se stal Franky Carrillo, který byl označen jedním z očitých svědků za střelce v dané situaci. Očitý svědek označil Carrilla za střelce poté, co mu byla ukázána jeho fotografie.²⁴

²² Marco Contreras [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/local/lanow/la-me-wrongful-conviction-20170328-story.html>

²³ 20 let vězení [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/347225-ve-vezeni-si-odsedel-20-let-byl-ale-nevinny-dostal-se-tam-omylem>

²⁴ Scott Fraser [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/scott_fraser_why_eyewitnesses_get_it_wrong#t-76654

Šestnáctiletý Franky Carrillo se stal podezřelým poté, co jej policie omylem označila za střelce v jiném incidentu. Scott Turner, očítý svědek, kterému byla v noci Sarpyho vraždy ukázána Carrillova fotografie, později identifikoval Carrilla jako střelce. Scott Turner, který sdělil policii, že je Carrillo střelcem, tuto skutečnost sdělil i synovi oběti a jeho dalším pěti přátelům. Všichni zmínění poté výpověď Turnera podpořili. Všechny šest svědků následně svédčilo u prvního Carrillova soudního řízení, avšak toto řízení nebylo jednomyslně rozhodnuto.

Před druhým řízením došlo ke změně, jelikož Scott Turner svoji původní výpověď odvolal. Ostatních pět svědků stále trvalo na předchozím rozhodnutí, že Carrillo je střelcem celé události. I přesto, že žádné další důkazy proti Carrilovi nebyly prokázány, tak ho soud v červnu 1992 odsoudil z vraždy a šestinasobného pokusu o vraždu. Při vynesení rozsudku byla na místě přítomna osoba, která dle poskytnutých informací byla na místě vraždy a mohla dosvědčit nevinu Carrilla. Soudce nenechal bohužel tuto osobu vypovídat a Carrillo byl následně odsouzen na doživotí.

Později se tohoto případu ujala Ellen Eggersová ze své pozice zástupkyně státního ochránce veřejnosti. Důvodem opětovného otevření případu v roce 2003 byla výpověď údajného svědka, kterému nebylo u soudu umožněno vypovídat. Ten v jednom z dopisů přiznával, že on sám byl střelcem. Celá situace vyústila v odvolání výpovědí u všech šesti původních svědků, kteří tvrdili, že Carrillo byl střelcem.^{25 26}

²⁵ *Franky Carrillo* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://knock-la.com/lasd-franky-castillo-trial-settlement-donald-sarpy/>

²⁶ *Scott Fraser* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/scott_fraser_why_eyewitnesses_get_it_wrong#t-76654

Později byl soud přesvědčen, aby se na místě činu provedla rekonstrukce činu, z čehož vyšlo najevo, že pro očitě svědky bylo téměř nemožné identifikovat pachatele a vidět jeho tvář. Dne 14.3.2011 došlo ke zvratu v tomto případě, jelikož okresní soud Los Angeles zprostil Carrilla viny na základě odvolání svědectví všech šesti očitých svědků. Carrillo byl tedy propuštěn z vězení po více než dvou desetiletích.

Franky Carrillo později podal federální žalobu, ve které požadoval náhradu škody od města Los Angeles. Tato žaloba byla prošetřena a uzavřena v roce 2016, kdy bylo Carrilovi přiznáno 10,1 milionů dolarů. Dále ještě podal žádost o odškodnění od samotného státu Kalifornie, ve které mu bylo dále přiznáno 683 300 dolarů.²⁷

Očitým svědkem se skutečně může náhle stát jakákoliv osoba tím, že se ocitne v situaci, kterou vnímá svými smysly. Následně k této situaci dokáže hovořit a podělit se o informace, které zpracovala svými kognitivními procesy. Nicméně tato role s sebou nese také velký podíl zodpovědnosti. Každý očitý svědek by měl jednat s vědomím, že jeho výpověď k předmětné události nemusí ovlivnit jen jeho budoucnost, ale může rozhodnout o další fázi života nebo dokonce o celém životě dalších osob, bez ohledu na podíl viny, kterou s sebou nesou v daném případě. Pochopení konání očitých svědků a práce s nimi může logicky pomoci objasnění nejasností v určitých situacích, ale také dokáže předejít tomu, že bude pachatel chybně identifikován a dojde k fatálním následkům.

²⁷ *Innocence project* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/california-exoneree-franky-carrillo-netflix-series-the-innocence-files/>

5. Kognitivní procesy

Nejen představení předchozích událostí, ale celá historie a vývoj s očitými svědky je důkazem, že kognitivní procesy tvoří důležitou část pro chápání chování očitých svědků. Ve druhé polovině 19. století poznamenal Hugo Munsterberg, že znalost funkce kognitivních procesů ovlivňuje kvalitu výslechové činnosti a chápání očitých svědků. Nespočet výzkumů od jeho smrti až po dobu současnou jeho slova stále potvrzují.

Kognitivní psychologie se věnuje duševním stavům a procesům jedince. Cílem je zkoumání jak funguje paměť či vnímání, což znamená, že samotnou podstatou je poznání sebe sama. Níže budou zpracovány informace právě k tématům paměti a vnímání, které vycházejí z odborné literatury R. L. Atkinson a E. Hilgarda.²⁸

5.1 Vnímání

Vnímáním nebo také percepcí je označován psychologický proces, který působí a ovlivňuje smyslové orgány každého jedince. Pomocí vnímání prostřednictvím smyslů dokáže člověk zobrazovat a zpracovávat působící úkazy. Jevy přijímané pomocí vnímání lze dále pojmenovat a pracovat s nimi jako se získanými informacemi.²⁹

Psychologický proces vnímání závisí na určitých faktorech. Jevy, které působí na vnímání osobnosti, ovlivňují jak zkušenosti získané z minulosti, tak i emoce převládající v současnosti. Vnímání každého jedince podléhá také emočnímu, psychickému stavu. Situace, které svým charakterem souzní s emočním stavem konkrétního jedince, na kterého v danou chvíli působí, jsou vnímány přednostně právě z tohoto důvodu. Kontrastní jevy, jsou vnímány později a potlačeny do pozadí, což může mít za následek, že vnímání nebude tak přesné a může případně dojít k percepčním chybám.³⁰

²⁸ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 35, ISBN 978-80-262-0083-3.

²⁹ *Vnímání* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/6-senzoricke-procesy-a-vnimani.html>

³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 93-96. ISBN 80-7178-475-3

Na úvod je nezbytné podotknout, že ne vždy jsou komponenty daného celku uvědomovány. Přirozeností člověka je přednostně vnímat ty prvky, které vedou k uspokojení jeho potřeb.

V kapitolách, které budou obsaženy na následujících řádcích, bude proces vnímání klasifikován do pěti kategorií, avšak nejedná se o jedinou klasifikaci v rámci této problematiky. Tato tematika nemá striktně stanovenou klasifikaci a ve spoustě zpracované literatury na toto téma se pojímá různě.³¹

5.1.1 Pozornost

První kategorie se nazývá pozornost. Na smysly každého neustále působí velké množství informací, které je třeba selektovat, případně zpracovat. I přesto, že na člověka působí neustále spousta vstupních informací, tak ke splnění jeho konkrétní činnosti není nutné věnovat pozornost všem. Každý úkol má odlišnou obtížnost, avšak faktem je, že na jakýkoliv úkol není třeba zpracovat všechny informace. Každý člověk dokáže třídít vstupní informace, které na něj v danou chvíli působí a mohou jej ovlivňovat. Pokud by jedinec nebyl schopen separovat informace, tak by se nedokázal zaměřit na splnění aktuálního úkolu, zkrátka by došlo k přehlcení a pozornost by nebyla zaměřena pouze na určitý okruh věmů.

5.1.1.1 *Selektivní pozornost*

Okolo tohoto tématu bylo provedeno vícero výzkumů, jakým způsobem soustředíme pozornost na objekty, předměty, které nás zajímají. Jedním ze spolehlivých způsobů je právě zapojení selektivní pozornosti, jejímž prostřednictvím dochází k výběru určitých informací, zatímco ty ostatní, nepodstatné jsou ignorovány. V rámci selektivní pozornosti lze vnímat podněty dvěma smysly, konkrétněji zrakem a sluchem. Proto je možné rozčlenit selektivní pozornost na vizuální a sluchovou. Nezbytností je ještě uvést informaci, že pozornost lze přesouvat buď mezi jednotlivými smysly, nebo mezi jednotlivými podněty u určitého smyslu.^{32 33}

³¹ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 186-189. ISBN 978-80-262-0083-3

³² NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 189-192. ISBN 978-80-262-0083-3

5.1.1.1.1 Vizualní pozornost

U zrakového vnímání je důležité se zaměřit na pohyby očí, které představují hlavní nástroj tohoto procesu. Přirozeností člověka je věnovat svou pozornost na nejvíce neobvyklé jevy, jelikož se může jednat o jevy, které budou mít pro danou osobu nejvíce informací, které lze později uchovat.

V předchozím odstavci byla uvedena informace, že každý člověk pomocí pohybů očí zaměřuje svoji pozornost na určité jevy, aby získal co nejvíce informací, které by pro něj mohly v budoucnosti mít určitý význam a hodnotu. Dále je však nutné zmínit fakt, že na základě provedených experimentů a výzkumů lze pozornost zaměřit i v tom případě, že oči zůstanou nehybné. Podle některých autorů je tedy možné přesouvat zrakovou pozornost do různých oblastí, aniž by došlo právě k posunu, pohybu očí.

V oblasti vizuální pozornosti je také na místě zmínit, že bylo ještě provedeno několik výzkumů, které se snažili odkrýt otázku, jakým směrem se ubírá pozornost jedince, pokud se stává očitým svědkem ozbrojené trestné činnosti. Vzhledem k výsledkům z provedených experimentů vyšlo najevo tvrzení, že oběti či svědci ozbrojených konfliktů směřují svoji pozornost například na zbraň v ruce pachatele než na jeho tvář. Často se stává, že jedinec po prožití takové situace je schopný uvést detailní popis zbraně, avšak popsat obličej pachatele nebo jej identifikovat již nedokáže tak jistě. Tyto výsledky vycházejí z předpokladu, že člověk se přirozeně snaží věnovat pozornost danému prvku násilí, který mu může potenciálně způsobit újmu na jeho zdraví nebo dokonce ohrozit jeho samotný život.³⁴

³³ *Selektivní pozornost* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://cs.brainmain.net/10490202-how-we-use-selective-attention-to-filter-information-and-focus#menu-2>

³⁴ *Weapon focus* [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/eyewitness-testimony.html>

5.1.1.1.2 Sluchová pozornost

Pomocí sluchu každý jedinec přijímá mnoho zvuků v každé situaci, která aktuálně probíhá. Člověk vnímá mnoho hlasů, na které se dokáže zaměřit, případně je ignorovat, tedy i v tomto případě dochází k formě výběru. Zvuky je možné zaměřovat pomocí informací o směru zvuku, odkud zvuk přichází, nebo na základě intonace.³⁵

5.1.2 Lokalizace

V některé z předchozích kapitol bylo naznačeno, že je při vnímání důležité například určit polohu, odkud vychází zvuk, který přijímáme. Lokalizovat informace a objekty, které na nás působí v našem okolí je skutečně nezbytné, aby nedošlo k nedostatečnému či dokonce nesprávnému vyhodnocení situace.

Existují určité schopnosti vnímání, pomocí kterých člověk dokáže určit polohu předmětů či podnětů, které na nás v danou situaci působí, takže nás do jisté míry ovlivňují. V prvním případě lze hovořit o schopnosti rozlišování objektů. Smyslové vnímání každého jedince dokáže uspořádat působící vjemy do komplexu, ve kterém budou některé vjemy upřednostněny a jiné potlačeny do pozadí. V takovém případě dochází k dominanci některého prvku na úkor ostatních, které tvoří pozadí. Při odlišování objektů může hrát také roli, jakým smyslem vnímáme daný objekt či objekty, případně z jaké vzdálenosti. Objekty na nás mohou působit samostatně nebo také v určitých uskupeních.

Vnímání vzdálenosti je dalším nepostradatelným prvkem, jak již bylo zmíněno v předchozích řádcích. Určení vzdálenosti výrazně napomáhá k určení polohy daného objektu. Určení vzdálenosti se může jevit jako snadná operace, avšak faktem je, že k přesnému vnímání vzdálenosti podnětu nejsou smysly člověka uzpůsobeny.^{36 37}

³⁵ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 189-192. ISBN 978-80-262-0083-3

³⁶ *Odhad pohybu v dopravě* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/vizualni-vnimani-ridice-z-hlediska-psychologie-456627>

³⁷ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 193-201. ISBN 978-80-262-0083-3

Skrze sítnici lze určit výšku a šířku pozorovaného objektu, avšak vzdálenost neboli hloubku je třeba určit pomocí dalších vodítek, které pomohou k definování vzdálenosti.

Poslední schopností v této podkapitole bude zmíněno vnímání pohybu. Umění vnímání pohybu a chápání, jak se tělesa pohybují, je nezbytné pro úplnou lokalizaci předmětů, které působí na vnímání. Příkladem mohou být míčové sporty, u kterých je nezbytným předpokladem chápání a správné vnímání pohybu pro úspěšné zvládnutí některého z míčových sportů. Vnímání pohybu také obsahuje problematiku odhadování rychlosti v provozu, respektive při dopravních nehodách.^{38 39}

5.1.3 Rozpoznávání

Principem rozpoznávání je definice objektu, který na nás působí. Tento proces napomáhá určit, co znamená objekt či předmět, který působí na vnímání daného jedince. Pokud člověk například vezme do ruky tenisový míček, měl by dokázat poznat, že se skutečně jedná o tento předmět, nikoliv například o vejce. Lze říci, že rozpoznávání tedy pomáhá vykreslení představy o dané situaci, jak na nás působí a napomáhá určení dalšího vývoje situace.

Pro rozpoznávání slouží také několik prostředků. Jedním z nich je zpracovávání informací od obecného ke konkrétnímu. Ne vždy dojde k situaci, kdy lze určit objekt pouze na základě jeho tvaru, vzhledu. Může nastat, že vzhled daného předmětu nelze jednoznačně vyložit, jelikož může připomínat vícero věcí. V takovém případě je nezbytné posoudit kontext situace a tedy brát ohled na okolí, ve kterém se daný předmět nachází. Jakmile dojde ke konkretizaci pomocí přihlédnutí ke kontextu celé situace, tak lze předmět přesněji definovat. Prostředků, které podporují rozpoznávání je samozřejmě vícero, dalšími jsou například rozpoznávání tváří nebo rozpoznávání od shora dolů.⁴⁰

³⁸ *Odhad pohybu v dopravě* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/vizualni-vnimani-ridice-z-hlediska-psychologie-456627>

³⁹ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 193-201. ISBN 978-80-262-0083-3

⁴⁰ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 202-215. ISBN 978-80-262-0083-3

5.1.4 Abstrakce

Abstrakci lze vyložit jako proces vnímání, při kterém dochází k transformování nezpracovaných informací smysly člověka do abstraktních obrazů, které se později ukládají do paměti jedince. Výše zmíněné, nezpracované informace mohou být například určité přímky nebo křivky, které budou později přetvořeny do písmen nebo slov.⁴¹

Přijímané informace, které podstoupí proces abstrakce, zabírají méně paměťové kapacity oproti nezpracovaným informacím v paměti. Příkladem může být například kresba postavy dvěma způsoby. V prvním případě kreslí postavu člověk vlastní rukou, což znamená, že může dojít k nedokonalostem a tvary nemusí vždy odpovídat geometrickým vzorcům, tedy do této kresby bude promítnuto více detailů. Druhá kresba je zpracována v počítačovém programu malování právě pomocí geometrických tvarů. Tento program oproti lidské ruce dokáže vyobrazit geometrické tvary dokonale, což znamená, že kresba bude ve druhém případě obsahovat méně detailů a tedy nebude tak náročná na zapamatování a uložení do paměti.⁴²

5.1.5 Stálost

Cílem percepční stálosti jako kategorii vnímání je dosažení pocitu, že objekt, který je vnímán má stálý vzhled a charakteristiku nezávisle na změnách okolních podnětů, které také současně působí na naše smysly.

Na základě předchozího tvrzení lze obecně tvrdit, že objekty, které působí na člověka, nejsou vnímány objektivně, ale především jsou vnímány takové jaké skutečně jsou dle již nasbíraných znalostí. Percepční stálost je nezbytnou složkou zrakového vnímání, což člověku umožňuje vnímat okolní podněty takové, jaké jsou i přes neustále se měnící situaci.⁴³

⁴¹ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 215-217. ISBN 978-80-262-0083-3

⁴² NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 215-217. ISBN 978-80-262-0083-3

⁴³ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 217-224. ISBN 978-80-262-0083-3

Stálost ovlivňuje samozřejmě několik dalších faktorů, jako jsou například konstanta jasu a barvy, konstanta tvaru nebo konstanta velikosti. První zmíněná konstanta, tedy jasu a barvy hovoří o tom, že člověk vnímá skutečnou barvu a jas sledovaného podnětu. Skutečnou barvu vnímá i přesto, že na barvu dopadá například sluneční svit a mění osvětlení, tedy mění podmínky pro vnímání. Konstanta velikosti se snaží poukázat na fakt, že se každý člověk snaží vnímat velikost odpovídající skutečnosti předmětu bez ohledu na vzdálenost mezi pozorovatelem a daným předmětem.

Konstanta tvaru, jako poslední zmíněný prvek, poukazuje na informaci, že dochází ke vnímání tvaru takový jaký skutečně je, při pozorování objektu i přes změnu pozice pozorovatele nebo změnu pozice určitého předmětu, který je pozorován. Pro úplnost si lze představit pozorování mince, která se otáčí. Člověk zná tvar mince, pro představu půjde v tomto případě o kruh. I přes otáčení mince a změnu tvaru mince na elipsu si mozek stále uchovává stálou informaci původního tvaru mince a tak je také vnímána.⁴⁴

5.1.6 Poruchy vnímání

Tato podkapitola se bude věnovat některým poruchám vnímání, konkrétněji se zde bude pojednávat o iluzi, halucinaci a klamu.

K iluzím dochází skrze smyslové orgány. V tomto případě nastává situace, ve které podněty působící na smysly zkreslují realitu, tedy samotný proces vnímání je narušen a vjemy neodpovídají realitě.

Dalšími poruchami, které jsou spjaty s vnímáním, jsou halucinace. V tomto případě již lze hovořit o duševní nemoci. Podstatu každé halucinace tvoří falešný prvek, který nezasahuje do dané situace, tedy není reálný. Jedinec při prožívání halucinace může smyslovými orgány vnímat určitý podnět, který v průběhu dané situace není přítomen, neexistuje. Dojít může i k opačnému efektu, kdy dojde k potlačení podnětů či osob a daná osoba je nevidí a tedy pro něj v danou chvíli neexistují.⁴⁵

⁴⁴ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 217-224. ISBN 978-80-262-0083-3

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 96-100. ISBN 80-7178-475-3

Jako poslední tuto trojici doplní klamy, které se také řadí mezi poruchy vnímání. Klamy jsou založeny na principu špatného vyhodnocování vnímaných podnětů v probíhající situaci. Dochází ke špatnému vnímání některého prvku, může poté dojít k špatnému vyhodnocení celé situace. V rámci klamů dochází ke špatnému zpracování informací o podnětech ohledně délky, velikosti nebo například směru či tvaru objektu.⁴⁶

5.2 Paměť

Dalším procesem, který neodmyslitelně patří do oboru kognitivní psychologie, je vedle vnímání také paměť. Pomocí paměti dokážeme ukládat informace a dále s nimi nakládat, tedy fungovat každodenně v běžném životě. Pokud paměť nefunguje úplně, je to pro danou osobu značně limitující a může to zásadně narušovat naše žití. Paměť je jednou z nejpodstatnějších kognitivních procesů, které také hrají roli při svědecké výpovědi.

Atkinson a Shiffrin rozdělují paměť na paměťové procesy a paměťové systémy.⁴⁷ Pro stabilní fungování paměti je však podstatné, aby všechny systémy a procesy fungovaly v návaznosti na sebe, a pouze nefunkčnost jedné z daných fází může znamenat značné komplikace. Jinými slovy, pokud jedna z těchto fází selže, dochází k zapomínání informací.

Paměťové procesy jsou klasifikovány následně. Konkrétně se jedná o kódování neboli ukládání do paměti, uchovávání, které se dá jinak vyložit jako udržování informací v paměti a vybavování, při kterém dochází ke zpětnému získávání informací k dalšímu využití. Paměťové systémy jsou kategorizovány na paměť krátkodobou nebo dlouhodobou, případně paměť sensorickou. Poslední z výše zmíněných fází souvisí s typy paměti, které ukládají odlišné druhy získaných dat.⁴⁸

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 96-100. ISBN 80-7178-475-3

⁴⁷ Atkinson, Shiffrin [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/multi-store.html>

⁴⁸ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 318-366. ISBN 978-80-262-0083-3

5.2.1 Senzorická paměť

Ještě než budou vytěžovány rozdíly a souvislosti mezi určitými typy paměti, tak je nezbytné si říci, že toto členění vzniklo na základě Atkinson-Shiffrinově teorii. Tato teorie z konce 70. let 20. století vymezuje právě konkrétní druhy paměti, které jsou rozlišovány na základě různé délky časových intervalů.

Jakákoliv přijatá informace, kterou dotyčná osoba přijme, se nejprve dostává do sensorické paměti. Jejími hlavními, charakteristickými znaky je rozsáhlost a přechodnost. Sensorická paměť je rozsáhlá z toho důvodu, že jakýkoliv přijatý údaj je obsažen prvně zde. Paměť přechodná se nazývá, protože informace, které jsou zde uloženy, se uchovávají na tomto místě v časovém intervalu od několika desetin sekund až do několika sekund. V kratším časovém úseku jsou uchovávány v tomto druhu paměti vizuální vjemy, tedy hovoříme vizuální sensorické paměti. Déle uchovávány jsou potom vjemy akustické, díky kterým se dá hovořit o akustické sensorické paměti. Poslední a zcela důležitý bod poukazuje na fakt, že pouze zlomek informací uložených zde je dále převedeno do další části, do krátkodobé paměti.

5.2.2 Krátkodobá paměť

Dalším úložištěm v rámci tohoto tématu je paměť krátkodobá, která se také vyznačuje určitými charakteristickými rysy.

Informaci, kterou si jedinec uloží v krátkodobé paměti, si již dokáže plně uvědomovat, tedy jinými slovy lze říci, že krátkodobá paměť úzce souvisí s vědomím. Data uložena v tomto druhu paměti se dále dají využívat v případě rychlého rozhodování v časovém intervalu několika sekund, tedy půjde o data, která jsou jednoduše přístupná. Další rys pro tento druh paměti se vyznačuje tím, že v obvyklých případech informace zde uložené budou zcela zapomenuty, pokud si je člověk dále neopakuje a nesnaží se je vědomě dále pamatovat. Pokud dojde k tomu, že informace v rámci krátkodobé paměti bude opakována pro další pamatování a dále bude například spojena s vizuální představou, tak přechází do dalšího úložiště, které se nazývá paměť dlouhodobá.⁴⁹

⁴⁹ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 318-366. ISBN 978-80-262-0083-3

5.2.3 Dlouhodobá paměť

Jak již bylo naznačeno na konci předchozí kapitoly, dalším úložištěm, které patří do tématu paměti, je paměť dlouhodobá. Zde se už hovoří o velmi kapacitně rozsáhlém úložišti, ve kterém se nachází všechna data, která jsou každému jedinci v rámci jeho paměti dostupná.

Ani tento druh paměti není výjimkou v rámci návaznosti a lze říci, že informace vstupují do dlouhodobé paměti z krátkodobé. Dalším rysem je, že prozatím nebylo zjištěno nějaké omezení u dlouhodobé paměti, tedy se může jednat o nemezenou kapacitu.

V úvodu kapitoly o paměti bylo zmíněno, že je možné paměť rozdělit do 3 fází konkrétně do fází kódování, uchovávání a vybavování. Co se týká získávání informací u dlouhodobé paměti k dalšímu využití, tak se již nacházíme ve vybavování, tedy v poslední z předchozích 3. fází. Pro úplnost, pokud je informace zpracována v rámci procesu vybavování, tak se poté přemístí do krátkodobé paměti, kde s ní lze nadále pracovat a užívat dle aktuálních potřeb konkrétní osoby.

5.2.4 Zapomínání

Zapomínání neodmyslitelně patří k jednomu z procesů paměti. K zapomínání dochází, pokud jedinec ztratí ze své paměti uchovanou informaci nebo přijde o přístup k vybavení určité informace. Výše uvedené rozdíly souvisí s dlouhodobou nebo krátkodobou pamětí. Zatímco v případě krátkodobé paměti dochází ke ztrátě uchovaných informací, u paměti dlouhodobé nastává situace, kdy určitý člověk ztrácí přístup k uložené informaci. V případě dlouhodobé paměti tedy spíše dochází nedostatečnému procesu vybavování nežli spíše k selhání procesu vybavování uložených informací.

Zapomínání nemusí vždy znamenat nežádoucí proces. Lze říci, že formou zapomínání se člověk může pokusit o obranu proti vzpomínkám, které mohou navodit nepříjemné emoce.⁵⁰

⁵⁰ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 318-366. ISBN 978-80-262-0083-3

5.2.4.1 Interference

Interference důležitým faktorem, který může ovlivnit vybavování informací a vzpomínek. Metoda slouží na principu spojování určitých položek s konkrétními vodítky, které pomáhají vybavovat si dané informace.

V rámci principu může docházet k zapomínání informací v případech, že dojde k nahrazení staré položky novou, avšak vodítko k vybavení obou vzpomínek zůstane stejné. Později dojde k situaci, kdy vodítko aktivuje pouze vzpomínku na novou položku a stará bude potlačena. Příkladem může být změna telefonního čísla. Pod určitým jménem, vodítkem, může být uloženo telefonní číslo. Pokud dojde ke změně telefonního čísla, ale vodítko zůstane stejné, tak později dojde i k potlačení původního telefonního kontaktu a tedy k zapomínání informace. Tento proces se nazývá retroaktivní interference. V opačném případě, kdy se nedaří s vodítkem spojit novou položku, jde o proaktivní interferenci.

Důležité je zmínit fakt, že čím více položek se spojuje s jedním konkrétním vodítkem, tím více dochází k přetížení daného vodítka a stává se tedy méně funkčním.⁵¹

5.2.4.2 Sugescie

Sugescie také působí na paměť a její procesy. Sugescie lze definovat jako specifický postup ovlivnění myšlenek a představ. Podstatou sugescie je, že jeden jedinec podsouvá své názory, myšlenky a informace druhému autoritativním a působivým způsobem. Dochází tedy k nekritickému přijetí informací, které jsou později dále představovány jako vlastní. Osoba, která podlehe sugesci si skutečně myslí a věří tomu, že tyto informace nebo zážitky jsou jeho vlastními.

S tímto dále souvisí také pojem sugestibilita, jehož význam hovoří tendenci, tedy míře přijímat nekriticky a bezděčně informace ostatních osob a nevědomě je převádět a dále prezentovat za své vlastní.⁵²

⁵¹ NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012, s. 338-341. ISBN 978-80-262-0083-3

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 256-263. ISBN 80-7178-475-3

6. Výslech a jeho psychologické pojetí

Zaměřením se na kognitivní procesy a chování osob je přidán k této problematice tzv. faktor lidskosti. Forenzní psychologie doplňuje pomyslný rámec problematiky výslechu společně s právním pohledem na věc. Cílem forenzní psychologie je co nejlépe zodpovědět otázku jak poznat, vysvětlit, případně ovlivňovat vyslýchající v průběhu výslechu.

Dosažení porozumění psychologických poznatků je klíčové především z toho důvodu, že jejich pomocí lze lépe predikovat chování vyslýchajících osob a lépe na ně reagovat a zefektivnit celý výslechový proces.⁵³

Problematiku výslechu v psychologickém pojetí lze rozlišit dvojím způsobem. První způsob je psychologie výpovědi, která se zaměřuje na výpověď svědků jako na produkt činnosti psychiky. Dále se snaží o deskripci aspektů a okolností, které mohou ovlivňovat úplnost a pravdivost výpovědi. Druhý způsob lze označit jako psychologii výslechu. U tohoto stylu je primárním cílem analýza výslechu jako aktuálně probíhající situace, jejíž součástí jsou vyslychaná osoba a vyslýchající. Jedná se spíše o studování psychologických faktorů, jevů, které lze nadále uplatňovat v každém výslechu.⁵⁴

Závěrem této kapitoly je nezbytné sdělit následující. Přestože se nashromáždilo a zpracovalo mnoho informací a poznatků v rámci forenzní psychologie, které lze aplikovat v praxi při vedení výslechů, tak je nutné brát stále ohled na individuálnost každého průběhu výslechu. V průběhu každého výslechu se vyskytuje několik proměnlivých faktorů. Dochází například k neustálému rozvoji interpersonálních vztahů mezi vyslýchající osobou a vyslychaným a tedy i k neustálému vývoji jejich postojů vůči sobě navzájem. Dynamika v rámci výslechové situace je do jisté míry dána počtem proměnlivých faktorů, které do dané situace vstoupí a mají potenciál změnit vývoj výslechu. Z tohoto důvodu se jedná o velice individuální proces, na který nelze aplikovat univerzální či konkrétní návody.⁵⁵

⁵³ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 22-24. ISBN 978-80-7380-153-3

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 256-263. ISBN 80-7178-475-3

⁵⁵ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 24. ISBN 978-80-7380-153-3

6.1 Kontakt s vyslychanou osobou

Jedním z hlavních aspektů jak vytvořit a udržovat kontakt s vyslychanou osobou je dán ochotou daného jedince komunikovat a vypovídat k předmětné situaci. Úloha vytvoření kontaktu s vyslychanou osobou patří vyslychajícímu, který by měl v tomto ohledu jednat iniciativně a na základě odhadu osobnostních rysů svého protějšku. Nezbytné je, aby se vyslychající zaměřil na důkladné promyšlení otázek, které bude pokládat vyslychanému a návazně na to sledovat a analyzovat verbální i neverbální projevy vyslychaného. Důležitým faktorem je odhadnout věrohodnost vyslychané osoby.⁵⁶

Podstatnou překážkou pro navázání kontaktu mezi zúčastněnými osobami je také přístup vyslychající osoby. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že selhání v navázání kontaktu může způsobit preferování přístupu prosazování moci ze zákona před sociální podporou vyslychaného jedince. Postojů pro rozvíjení vztahu a kontaktu s vyslychaným je hned několik. Vyslychající může zaujmout empatický postoj nebo se například snažit o autentický projev. Cílem je najít potřebnou rovnováhu mezi uplatňováním mocenského postoje a sociální podpory vůči vyslychanému, aby v opačném případě nedošlo ke zneužívání situace a ztrátě autority vyslychajícího.⁵⁷

6.2 Odhad věrohodnosti vyslychaného

V této kapitole se blíže podíváme na svědeckou výpověď, který představuje jeden z důkazů v trestním řízení. Pro soudní řízení je zcela zásadní, posuzovanou záležitostí při hodnocení svědectví její věrohodnost. Ta se posuzuje v kontextu dalších důkazů v konkrétní věci, a to v jaké míře je s nimi v souladu nebo jak se navzájem doplňují. Je třeba říci, že ne každý rozpor musí nutně znamenat nevěrohodnost dané výpovědi. O tomto tématu také hovoří Nejvyšší soud, dle kterého se svědek označuje za nevěrohodného pouze v případě podstatných rozdílů v jeho konkrétní výpovědi nebo ve tvrzení svědka a protistrany v daném řízení.⁵⁸

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 256-263. ISBN 80-7178-475-3

⁵⁷ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 139. ISBN 978-80-7380-153-3

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 360-373. ISBN 80-86473-86-4

Nelze opomíjet ani tvrzení, že každý svědek provádí deskripci události, jejíž obraz má uchovaný ve své paměti a dále tato uchovaná informace utvořila v mozku dané osoby stopu, který se během času mění, konkrétně oslabuje. Výzkumy, které byly provedeny ve Spojených státech amerických prokázaly, že čím dříve je výpověď svědka uskutečněna, o to větší množství informací si dokáže svědek uchovat a je schopen o dané věci hovořit a vypovídat. Dalším zajímavým poznatkem v rámci výzkumů bylo zjištění, že se zvyšujícím množstvím traumatu u osoby vinou se také zvyšuje míra zapamatovatelnosti konkrétních detailů z dané situace. Tyto výzkumy dále pojednávají o tom, že každý uplynulý rok dokáže jedinec zapomenout až 30 % nehod, které se mu v tomto období staly, případně u kterých hrál roli svědka. Pokud se výzkumy zaměřily pouze na svědectví v kategorii dopravních nehod, tak bylo prokázáno, že až 80 % dopravních nehod je v rámci svědectví zapomenuto do 14 dní od dané události, která se odehrála.^{59 60}

Odhadnout věrohodnost vyslychané osoby lze například pomocí Louwageho schématu orientační odhadu. Toto schéma je postaveno na principu reakce obviněného na obvinění, které je vůči němu proneseno a dále je vytvořeno v kontextu následujících pěti znaků.

První bod se zabývá reakcí na přímé obvinění. Pokud vyslychaná osoba není vinná, tak přirozenějším projevem pro ni je odmítání tohoto obvinění ze strany vyslychající osoby. Nevinný reaguje odmítavě a okamžitě. Osoba, která se provinila, reaguje na obvinění opatrněji a neunáhleně. Pro tento typ osoby je přirozenější vyčkávající taktika a opatrnost, dokud nebude znát kontext celé situace a strategii vyslychající osoby.⁶¹

⁵⁹ *Spolehlivost paměti* [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory?language=cs

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 360-373. ISBN 80-86473-86-4

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 256-263. ISBN 80-7178-475-3

Druhý znak se nazývá opakované prohlášení o nevině. Důležité je v tomto případě slovo opakované, jelikož v případě nevinného jedince je podstatné opakované vysvětlení situace a nejlépe se všemi potřebnými detaily. Přirozeností nevinného je snaha dokázat vyslychajícímu, že se v jeho případě skutečně jedná o nevinu a tak se snaží situaci popsat co nejdetailněji a opakovaně pro zdůraznění a jistotu. Chování provinilého jedince není tak aktivní a spíše se snaží situaci odmítat bez podrobnějšího popisu či vysvětlení.

Neustálé se vracení k bodům obvinění představuje třetí bod. Člověk, který se v konkrétní situaci neprovinil, se pokouší z logiky věci vyvracet vyřčená obvinění na jeho osobu. Nesnaží se tedy obcházet kritická místa v rámci vysvětlení a spíše se k nim raději vícekrát vrátí, pro ujištění a detailní popis situace. Pro vinného se situace značně liší a stojí spíše v opozici. Na dotazy se snaží vyhýbavě odpovídat a už se k nim nejlépe nevracet, aby nedošlo k případnému odhalení díky nejasnostem v jeho výpovědi.

Odvolání se na širší kontext. Tento bod lze například vysvětlit tím, pokud se nevinná osoba snaží argumentovat, že spáchaný čin se zcela neslučuje s jeho životními, sociálními normami, případně s jeho vzděláním. V případě viníka je tato argumentace vysoce nepravděpodobná.

Posledním bodem v této pětici je obava z ostudy. Nevinná osoba spíše bude brát ohled na pohled veřejnosti na jeho osobu, a tedy mu není lhostejné mínění veřejnosti. Obavy může vytvářet už samotná představa z toho, jak budou například reagovat jeho příslušníky rodiny či blízcí přátelé. U viníka se toto dilema spíše objevovat nebude a bude vůči veřejnému mínění lhostejný. Jeho obavou je spíše výše případného trestu.⁶²

⁶² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 256-263. ISBN 80-7178-475-3

6.3 Typologie svědků

Pro lepší orientaci v typologii svědků je na místě nejprve alespoň stručně definovat pojem očitý svědek. Definice tohoto pojmu nemá podporu v žádném zákoně, avšak lze ji najít v odborné literatuře. Za očitého svědka je možné považovat tu osobu, která svými smysly vnímala odehrávající se událost včetně všech souvisejících okolností. Osoba svědka je dále schopna na základě vnímání a pozorování konkrétní události o uplynulé situaci podat potřebné svědectví, což lze učinit formou svědecké výpovědi. Rozřazování a typologií svědků existuje vícero, tedy nelze považovat jedno členění za absolutní. Důležité je si uvědomit smysl proč taková kategorizace vzniká. Na základě typologie a případného přiřazení svědka k určitému typu se může zefektivnit celý výslechový proces a predikovat jeho možné chování. Pomocí typologií lze například změnit přístup k vyslychané osobě, je-li to třeba. Také je to důležité pro možné vyhýbání se problémovým oblastem v rozhovoru a předcházení konfliktních situací.

Na základě předchozí kapitoly, odhadu věrohodnosti vyslychaného, lze každého svědka i bez důkladného psychologického testování zařadit mezi následující typy. Podkapitoly na dalších řádcích odhalí jednu z možných typologií vyslychajících svědků.

6.3.1 Hovorný a otevřený

První podkapitola se věnuje svědkovi otevřenému a hovornému. Dle psychologického hlediska se jedná o nejméně problematického svědka, protože ve většině případů se dá hovořit o jeho ochotě a snaze objasnit vše co je třeba a pomoci ke zdárnému vyřešení konkrétního případu.⁶³

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 292-295. ISBN 80-86473-86-4

6.3.2 Upovídaný

Dalším v pořadí je svědek upovídaný. Tento typ člověka je sice ochotný povídat, avšak často nehovoří pouze k meritu věci. Častokrát odbíhá od tématu a spoustu času věnuje povídáním o jiných záležitostech, které nejsou podstatou výslechu. To však může znamenat psychickou zátěž pro vyslyšající osobu v daném výslechu, jelikož je třeba mít trpělivost s takovým člověkem. Přerušování tohoto člověka a směřování jeho výpověď k podstatě věci může pomoci, avšak v takovém případě hrozí riziko, že se taková osoba může uzavřít do sebe a nebude již chtít tolik vypovídat.

6.3.3 Plachý a ostýchavý

Plachost a ostýchavost jsou povahové vlastnosti, které popisují další osobu v této skupině svědků. S osobou tohoto typu není lehké navázat kontakt, stejně tak dostat ho do komfortní fáze, aby chtěl bez ostychů vypovídat k věci. Zde je opět žádoucí trpělivý přístup vyslyšající osoby a také jeho přátelskost. V opačném případě by mohlo dojít k uzavření svědka a tedy odstranění možnosti získání informací.

6.3.4 Povrchní

Povrchní typ svědka dokáže výslechovou interakci zkomplikovat. Takový jedinec nemusí vždy projevat ochotu vypovídat. Pokud se však rozhodne k poskytnutí výpovědi, jeho slovní projev může být často rychlý a nepřesný se zbytečnými informacemi navíc. V průběhu výslechu je tudíž nutné předpokládat, že takovému svědkovi bude potřebné pokládat další, doplňující otázky pro kompletní vytěžení informací.⁶⁴

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 292-295. ISBN 80-86473-86-4

6.3.5 Lhostejný

Svědék, který je od začátku lhostejný a nejeví známky ochoty vypovídat k dané věci, se může jevit zprvu jako komplikovaná osobnost. Obvykle se jedná o jednotlivce, kteří se nesnaží spolupracovat, aby se například sami vyvlékli z možných potíží, které mohou nastat. Často zaujmají postoj, že se nechtějí vyjadřovat k danému tématu, jelikož se jedná o věci, které nejsou v jejich zájmu. Tento typ lidí je potřeba nějakým způsobem motivovat, aby měli pocit, že případnou spolupráci si mohou polepšit a nic jim nehrozí.

6.3.6 Nedůvěřivý

Oproti lhostejné osobě je nedůvěřivý svědek komplikovanější typ v rámci tohoto členění. Nedůvěra se o jedince může lišit dvěma způsoby. Nedůvěřivost může být založena již na základě osobnostních faktorů konkrétní osoby, nebo v druhém případě se může jednat o situační faktor. V obou případech je třeba projevit snahu zjistit příčinu pramenící nedůvěry.

6.3.7 Problematický

Problematický svědek je posledním v představené skupině svědků. Tato skupina obsahuje osoby, které mají například velké předsudky vůči menšinám v daném státě. S takovým člověkem je lepší tato kritická místa vynechat, jelikož jejich přesvědčení a zaslepenost by znamenala v rámci výsledku uvíznutí na mrtvém bodě. V krajních případech by mohlo dojít k eskalaci až do bodu určitého konfliktu s takovou osobou. Nemá tedy smysl takového svědka ani přesvědčovat a vyvracet mu jeho přesvědčení.⁶⁵

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 292-295. ISBN 80-86473-86-4

6.4 Atmosféra výslechu

Podstatným faktorem k úspěšnému vedení výslechu je vytvoření dobré atmosféry. Cílem každého výslechu by mělo být eliminování nátlaku na vyslychajícího a zamezení netrpělivosti v dané situaci. Tyto nežádoucí jevy mohou způsobit blokaci paměti a tedy zamezit přístup k potřebným informacím ať už částečně nebo úplně. Vyhovující atmosféra výrazně přispívá k tvorbě vhodného prostředí pro provedení výslechu určité osoby. Pokud se člověk cítí v dané situaci komfortně, tak to může mít pozitivní vliv na jeho ochotu vypovídat a snahu vypovídat co nejpřesněji a vyčerpávajícím způsobem k danému tématu. Dalším podstatným faktorem je zamezení výskytu nepotřebné techniky, jako jsou například telefony nebo zamezení vstupu nežádoucích osob, které by mohly narušit plynulost výslechu.⁶⁶

6.5 Emocionální pozadí

Emocionální pozadí neboli rozpoložení hraje podstatnou roli v rámci očítých svědectví. Podstatné je zmínit fakt, že emocionální zážitky jsou ukládány do paměti pokaždé jiným způsobem než neutrální podněty, které tolik nepůsobí na emocionální stránku daného svědka. Je to právě podmíněno tím, že kriminální činy více útočí na emoce člověka. Nyní se tedy nabízí otázka, zda jsou silně emocionální okamžiky lépe nebo hůře ukládány do paměti jedince?

U této otázky se jistě pozastavila spousta expertů, jelikož vzniklo i několik experimentů a studií. V tomto případě však nejsou výsledky zcela jednoznačné, jelikož jedna strana výzkumných odborníků prosazuje názor, že stres ovlivňuje paměť negativně, tedy paměťový výkon zhoršuje. Druhá skupina, která v tomto případě stojí v opozici naopak tvrdí, silné emoce mají pozitivní vliv na paměťovou složku, a tedy paměti prospívají. V současné době lze říci, že mezi emocemi a výkonem paměti není žádná jednotvárná vazba. V obecné rovině však převyšuje názor, že negativní emoce podporuje dané jádro vzpomínky, avšak negativně ovlivňuje zapamatování si okolních detailů.⁶⁷

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 216-218. ISBN 80-7178-475-3

⁶⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 355-357. ISBN 80-86473-86-4

Dále se prosazuje názor, že negativní emoce pozitivně ovlivňují dlouhodobou paměť, tedy zapamatování si dané události po dlouhou dobu. Provedené experimenty a závěrečné, empirické poznatky tedy vyvracejí veškeré hypotézy o tom, že události, které způsobují traumata, negativně působí na paměť člověka, a tedy dochází k potlačení některých vzpomínek.⁶⁸

6.6 Psychická zátěž při výslechu

Výslech ve smyslu průběhu situace jistě znamená určitou psychickou náročnost pro osoby, které jsou v roli vyslýchaných. Psychická náročnost však pramení ze samotných účastníků této situace. Samotnou náročnost ovlivňují nejen právě probíhající projevy chování jedince, ale i jeho trvalé osobnostní kvality. Pokud dochází k hromadění faktorů, které zvyšují stres v průběhu situace, tak se samozřejmě psychická zátěž každého účastníka projevuje mnohem rychleji a intenzivněji. Včasné rozpoznání těchto faktorů může významně přispět k jejich eliminaci, případně předejití této nežádoucí situace.

Psychickou náročnost každého účastníka potom vyvolávají 2 aspekty, konkrétně charakter šetřeného skutku a dále konkrétní podmínky výslechové situace. V případě charakteru šetřeného skutku se pozornost zaměřuje především na ty případy, kdy opětovná výpověď k předmětné události způsobuje svědkovi opakované traumatizující účinky. V případě pachatele může jít například o situace, kdy si je plně vědom svých následků v trestně právní oblasti za své jednání. U role vyslýchajícího lze také vyvíjet psychickou náročnost a zde může být uveden příklad pocitu nekompetentnosti, nebo pokud charakter trestného činu v něm vyvolávají zjevné negativní emoce. Konkrétní podmínky potom představují takové podmínky, v nichž se výslech odehrává.⁶⁹

⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 355-357. ISBN 80-86473-86-4

⁶⁹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 46-54. ISBN 978-80-7380-153-3

Do této kategorie lze zařadit například nepřiměřenou délku výslechu, neuspokojivé prostředí pro provedení výslechu nebo také opakovaně prováděný výslech. Časový rozestup mezi uskutečněnou událostí a samotným výslechem také může výrazně ovlivnit kvalitu výslechu a výpovědi svědka. Klíčovou podmínkou, která může negativně ovlivnit průběhu výslechu a zvýšit psychickou náročnost svědka je nedostatečné množství poskytnutých informací k danému případu.⁷⁰

⁷⁰ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 46-54. ISBN 978-80-7380-153-3

7. Rekognice

Rekognice patří mezi metody kriminalistiky. Principem této metody je opakované poznání, označení osob či věcí. Případným opětovným spatřením osoby či předmětů dochází v mozku jedince k psychofyziologickým procesům, díky kterým může svědek znovu označit například potenciálního pachatele trestného činu. Cílem rekognice je tedy především znovu poznání osoby či předmětu, která již dříve v minulosti působila na vnímání očitého svědka.

Tento proces může výrazně přispět k úspěšnému vyřešení trestné činnosti, avšak je nutné mít na paměti, že se nejedná o absolutní a bezchybnou variantu k označení možného pachatele. V tomto případě se jedná o přirozený proces mozkových činností, jakým jsou vyhasínání paměti a ztráty uložených informací. Nejen, že v mozku dochází ke ztrátě informací, ale také se může stát, že dojde k jejich změně, tedy určité modifikaci.⁷¹

⁷¹ *Rekognice* [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2009/Rekognice.htm>

8. Praktická část

Na teoretickou část navazuje praktická část, která vychází z cíle práce a tvoří pomyslný rámec, který doplňuje a ilustruje získané poznatky právě z části teoretické. Základem pro zpracování empirické části jsou provedené rozhovory s příslušníky ozbrojených bezpečnostních sborů, bez jejichž ochoty a pomoci by nebylo možné obsáhnout praktickou část této práce.

Na základě získaných informací byly provedeny řízené rozhovory. Jejich podstata spočívá v získání poznatků a informací od příslušníků ozbrojených bezpečnostních sborů přímo z praxe ohledně reflexe očitých svědků na proces výslechu a jejich zkušenosti s výslechovou činností a očitými svědky v dané situaci. Rozhovor dále obsahuje i doplňující otázky na samotnou podstatu výslechu pro dokreslení situace.

Obsahem řízených rozhovorů byly otázky, které se dále v této práci člení na 6 tematických okruhů. Každý okruh je zaměřen trochu jiným směrem, některé se zajímají o věrohodnost svědků, jiné na komunikaci se svědky nebo na vybavování informací v průběhu výslechové situace.

Na závěr této kapitoly je nutné uvést, že ke všem rozhovorům byl dále podepsán i souhlas respondentů s využitím informací na základě provedených rozhovorů pro účely této diplomové práce. Souhlasy respondentů jsou uloženy u vedoucí diplomové práce na příslušné katedře.

9. Metodologie výzkumu

Cílem praktické části na základě provedených rozhovorů není měnit ani vytvářet nové teorie. Snahou bude využít závěry a získané poznatky z teoretické části diplomové práce a zodpovědět stanovenou hlavní výzkumnou otázku (HVO).

„Jaké psychologické faktory významně ovlivňují výpověď u očitých svědků a samotný výslechový proces?“

Jako metoda kvalitativního přístupu byly zvoleny rozhovory, které mohou lépe postihnout význam a hloubku zadaného tématu, které nelze osáhnout dotazníkovým šetřením.

Jako metoda sběru dat pro zpracování praktické části byla zvolena metoda dotazování. Konkrétně je praktická část založena na základě strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Otázky byly již před prováděním rozhovorů pevně stanoveny za účelem dodržení systematickosti v průběhu jednotlivých rozhovorů. Sběr dat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů probíhal od listopadu roku 2021.

Základním kamenem strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami je skladba pevně formulovaných otázek, na jejichž základě dojde k vytěžení potřebných informací pro zpracování praktické části diplomové práce. Volba pevně stanovených otázek sice do jisté míry limituje možné varianty získaných informací, tedy odpovědí na dané otázky. Důležité však je, že touto volbou se podstatně zamezí odlišnostem v rámci odpovědí napříč uskutečněnými rozhovory.

Zvolené otázky byly vytvořeny s ohledem na následující kritéria. Cílem struktury otázek je, aby byly především jasné, neutrální, tedy neurčující směr odpovědi respondenta. V průběhu každého rozhovoru bylo možné využívat sondáž, tedy vytěžování doplňujících informací. V rámci zpracování uskutečněných rozhovorů se dále otázky člení do 6 okruhů pro účely diplomové práce.⁷²

⁷² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 165-180. ISBN 978-80-262-0982-9

9.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Tato podkapitola seznamuje čtenáře s konkrétními respondenty, kteří ochotně poskytli rozhovory, a nabízí možnost seznámení s jejich stručnou charakteristikou.

R1 = Respondent č. 1

První respondent je mužského pohlaví a v tomto výběru se jedná o nejzkušenější osobu vzhledem k počtu let, které již strávil jako příslušník bezpečnostní složky. Konkrétně svoji službu vykonává již 13 let a dále provádí doplňkovou, lektorskou činnost jako instruktor autoškoly. Jeho pole působnosti se nachází v Pardubickém kraji, konkrétněji potom ve městě Žamberk a jeho okolí.

R2 = Respondent č. 2

Tento respondent, který je druhým v pořadí, se své službě u ozbrojeného bezpečnostního sboru věnuje již pátým rokem. Do tohoto výběru byl zařazen také z toho důvodu, že své studium absolvoval na Policejní akademii České republiky v Praze. Je třeba říci, že výkon práce kombinoval právě se studiem.

R3 = Respondent č. 3

Jedním z prvních ve volbě respondentů byl právě třetí účastník. Za hlavní důvod lze považovat, že se autor s tou osobou znal již z dřívější doby, konkrétně ze sportovního prostředí. Funkci příslušníka Policie České republiky zastává již čtvrtým rokem. Jeho působnost se také nachází v Pardubickém kraji jako to bylo v případě prvního respondenta. Jeho působištěm je město Laškov.

R4 = Respondent č. 4

Další osobu v tomto výběru představuje již bývalý student Policejní akademie České republiky v Praze. Nyní je ve funkci příslušníka Policie České republiky třetím rokem a to konkrétně ve městě Kladno.

R5 = Respondent č. 5

Poslední respondent, přesněji řečeno respondentka, je jedinou ženou ve vzorku vybraných osob. Ve službách Policie České republiky je od roku 2019, takže již třetím rokem sbírá zkušenosti u bezpečnostní složky. Svoji službu

vykonává na území Středočeského kraje. Kontakt na tuto osobu byl poskytnut skrze respondenta č. 4, který ji doporučil k případné spolupráci v rámci rozhovoru. Volba této respondentky tuto práci obohacuje o názor opačného pohlaví na danou problematiku.

9.2 Výzkumné otázky

Následující kapitoly již budou analyzovat konkrétní, dílčí výzkumné otázky (DVO), které byly předem definovány. Součástí toho jsou také tazatelské otázky, které byly obsaženy v rozhovorech. Jak již bylo výše uvedeno, otázky byly rozděleny do 6 typologických okruhů, jelikož každá výzkumná otázka směřovala k jiné podstatě věci v rámci této práce. Každá sekce tedy bude odděleně analyzována a později i komentována v rámci shrnutí každé kapitoly.

Pro úplnost této kapitoly, kompletní znění výzkumných a tazatelských otázek a vzor rozhovoru jsou obsaženy v příloze diplomové práce. V průběhu stanovených okruhů budou otázky představeny. Následující kapitoly se budou primárně věnovat dílčím výzkumným otázkám a komparaci odpovědí tázaných respondentů. Každý okruh bude dále obsahovat shrnutí na danou problematiku.

9.2.1 DVO č. 1

DVO1 – *„Které faktory ovlivňují svědka v úvodní výslechové části a predikují další průběh?“*

Faktory ovlivňující způsobilost svědka a úvodní část výslechu je tématem prvního výzkumného okruhu. Způsobilost svědka podstoupit výslech je nutná položka, bez níž by nemohl proběhnout kvalitní výslech a dále by hrozilo riziko získání nedostatečných nebo neadekvátních dat.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byly následující:

„Je snahou na začátku výslechu zjistit v jakém psychickém stavu se nyní svědek události nachází pro další práci s danou osobou?“

Úvodní otázka tohoto rozhovoru se zabývala tím, zda je na začátku každého výslechu podstatné zjistit psychický stav svědka. Všichni respondenti se shodovali v jejich výpovědi, že se jedná o klíčovou činnost a předpoklad pro úspěšné provedení výslechu. Názor R2 a R4 byl takový, že se skutečně jedná o klíčový faktor, který je třeba zjistit, aby bylo zřejmé, zda je svědek vůbec schopen podstoupit výslechovou činnost a jeho informace měly vypovídající hodnotu pro daný případ. Podle názorů R1, R3 a R5 to je také nutné provést, zde bylo navíc zdůrazněno, že záleží i na empatii vyslyšající osoby, která dále

tyto informace může použít v průběhu výslechu. Jedná se tedy i o vedlejší činnost pro úspěšnou komunikaci a práci se svědkem.

„Jak se určuje způsobilost svědka podstoupit výslech/výpověď?“

Další navazující otázka se zaměřovala, jak se konkrétněji posuzuje způsobilost vyslýchané osoby. Všichni zúčastnění se vyjádřili, že je nejprve posuzován jak psychický, tak i fyzický stav dané osoby. Vyzdvihnout je třeba odpověď R3, který uvedl, že do tohoto procesu zasahuje i případné vnímání verbální či neverbální komunikace, jelikož dle takového pozorování je dále možné zjistit odchylky, které se dají později využít i pro samotný výslechový proces. Dle R5 je nutné vnímat celý kontext události. Jako příklad bylo uvedeno, že je třeba jinak přistupovat k truchlící vdově, přestože za jiných okolností by byla zdravotně způsobilá. V takových případech je potřeba na základě empatie vnímat situaci a například odložit celý výslech na jiný den.

„Čeho se svědek při výslechu nejvíce obává a tvoří to pomyslnou bariéru pro hladký průběh výslechu či výpovědi? (Například možné poškození vlastní osoby či osoby blízké)“

Obavy svědků již na začátku samotného výslechu, které by mohly tvořit pomyslnou překážku. Tímto se zabývala následující otázka, zda tento problém může nastat a pokud ano, jestli se jedná o běžnou komplikaci či nikoliv. V rámci této otázky došlo opětovně k jednohlasnému názoru, že obavy svědků již na samém začátku jsou obvyklou záležitostí. Názor R1 se ztotožňoval s tím, že nejpravděpodobnější obavy dle jeho zkušeností tvoří strach ze špatné výpovědi nebo stud. Roli může hrát i obava svědka, aby na něj nebylo později nahlíženo jako na nedostatečně inteligentní osobu či nějakého devianta jak uvedl ve své výpovědi *„No většinou přesně tak jak říkáš, bojí se, aby něco neřekl špatně a nebo se stydí, abychom si o něm nemysleli, že je divný, hloupý nebo třeba úchyl a tak dále. Takže to určitě může být ta překážka, proč se bojí mluvit.“*. R2 a R4 zastávají ten názor, že nejčastější obavy mohou plynout z možné, pozdější pomsty pachatele. Dále jej může ovlivňovat stres, pokud vyslýchaná osoba není dostatečně odolná vůči stresovým faktorům. Odpověď R3 obsahovala konkrétní příklad situace, na které bylo demonstrováno, že další častou obavou může být

poškození člena rodiny nebo osoby blízké. Jako demonstrativní událost byla uvedena sprejerská činnost dvou mladistvých osob. První podezřelý z této činnosti se později stal i svědkem, jelikož dosvědčil přítomnost další osoby, v tomto případě svého kamaráda. Celý výslech se dle R3 několikrát opakoval právě kvůli tomu, že se první z mladistvých snažil ochránit svého kamaráda a nepoškodit jej. R5 se k této otázce vyjádřila tak, že obavu může tvořit i samotné zjištění blízkých, že došlo k návštěvě policejních prostorů. Pokud by se jednalo například o osobu, která má co dočinění s drogami, mohlo by dojít k obavám, že v jeho sociální skupině bude později vnímán jako donašeč informací a znehodnotí to je postavení ve skupině.

„Jakým způsobem se dále pracuje se svědkem, který má již od samého začátku odmítavý postoj vypovídat?“

Jak se postupuje se svědkem, který má od samotného počátku odmítavý postoj k podání výpovědi? Napříč všemi rozhovory se tázané osoby shodli, že se jedná o komplikovanou situaci. Se svědkem je v takovém případě nutné navázat potřebný kontakt a snažit se, aby pochopil, že svědectví v dané situaci je důležité pro další vývoj a jeho spolupráce bude v tomto případě tou lepší variantou. Dle R5 je důležité potlačit autoritu a uvedla, že *„Může se stát, že s dotyčným neheme ani „párem volů“ jak se říká, ale na místě je, osobu pádným, příliš nevtíravými a neporoučivými argumenty přesvědčit, jak moc je jeho svědectví důležité, blíže nastínit, jaký dopad může mít, pokud si informace, které mu jsou známi nechá pouze pro sebe (nemyšleno vyvolat ve vyslychaném pocit viny), na dotyčného nespěchat, snažit se, aby dotyčný našel ve vyslychajícím důvěru, zajímat se nejprve celkově o jeho osobu a poté se přibližovat k samotné události.“* R2 uvedl názor, že je možné i aplikace pořádkových pokut, avšak současná právní úprava umožňuje možnost nevypovídat.

„Očitý svědek a jeho výpověď je podstatná součást pro úspěšné vyšetření případu. Jak se postupuje s osobou, která odmítá z nějakých důvodů vypovídat? Míněno ve smyslu psychologie a další práce s touto osobou, aby se rozhodla spolupracovat, nikoliv právním.“

Tento okruh uzavírá otázka, která souvisí s tou předchozí. Konkrétněji bylo snahou zjistit jak postupovat s osobou, která nechce poskytnout potřebné informace nejen na začátku, ale i v průběhu výslechu. První 3 respondenti se shodli v tom, že s takovou osobou je těžká spolupráce a důležité je mu nepodsouvat myšlenku, že vyslychající je autoritativní osoba. Dle všech je potom názor takový, že na takovou osobu je třeba jít pomalu a nechtít od něj okamžitou spolupráci a nutit ho do výpovědi. Potřebná je tedy dávka empatie a trpělivosti, jelikož svědek má právo odepřít výpověď, pokud by mohl způsobit škodu sobě nebo osobě blízké. To je dle respondentů poté složitá, často bezvýchodná situace.

Soubor těchto otázek přinesl první poznatky z provedených rozhovorů. Na základě poskytnutých informací od respondentů je zjevné, že posouzení způsobilosti svědka je klíčové nejen pro uvážení provedení výslechu, ale i pro samotný průběh a predikci chování dané osoby. Dále bylo shodně sděleno, že skutečně existují u svědků obavy, které je mohou limitovat v jejich výpovědi a ochotě poskytnout informace pro konkrétní událost. Může se jednat o strach z poškození osoby blízké nebo zde může vytvářet bariéru i strach z případné msty pachatele. Podstatné tedy je udržet dobrou náladu a atmosféru v situaci a utvrdit svědka v tom, že vypovídat je pro něj a pro celou situaci právě ta nejlepší varianta. Poslední poznatek poukazuje na fakt, že pokud má osoba svědka již od začátku odmítavý postoj k výpovědi, tak se jedná o složitý proces. Na základě právních úprav totiž existuje možnost nevypovídat a v takovém případě se může jednat o pomyslnou slepou uličku. Jedna z možností je pokusit se o příjemnou atmosféru v dané situaci a jednat se svědkem jako rovný s rovným, nejednat na základě autority a prosazovat svoji úlohu intenzivně.

Způsobilost svědků je komplikované a stále aktuální téma. Posuzování způsobilosti svědka provést výpověď nebo podstoupit výslech je klíčová otázka, protože pokud by došlo k nedostatečnému prověření nebo podcenění tohoto aspektu, tak by mohlo dojít k tomu, že získané informace nebudou mít tak potřebnou hodnotu nebo vůbec žádnou v krajním případě. Způsobilost by se však neměla posuzovat jen na začátku, ale na základě určité empatie vyslychajícího je třeba pozorovat i v průběhu interakce, zda je vyslychaný stále způsobilý a dostatečně soustředěný, aby jeho výpověď měla odpovídající

hodnotu a informace mohly pomoci k dalšímu průběhu vyšetřování. Bez správné komunikace s očitými svědky by vytěžování informací nebylo tak účinné. Nejen udržování komunikace je aspekt, na který je třeba si dávat ze strany vyslychajících pozor. Může nastat situace, kdy osoba na druhé straně stolu nebude chtít hovořit vůbec. V takovém případě je nutné vědět jak s touto osobou pracovat a rozmluvit ji. V tomto určitě může pomoci nejen verbální, ale i neverbální komunikace. Dle ní je možné zjistit například, že se dotyčný bojí hovořit z důvodu stresu, což mohou naznačit třesoucí se ruce, případně zrychlené dýchání.

9.2.2 DVO č. 2

DVO2 – „*Jak a který druh komunikace ovlivňuje věrohodnost svědka v průběhu výslechu?*“

Věrohodnost a způsob komunikace se svědky rámčuje druhý dílčí okruh otázek. Posuzování věrohodnosti svědků probíhá nejen na začátku, ale i v celém průběhu výslechové interakce pro další práci se získanými informacemi, které mohou ovlivňovat celý následující průběh předmětné události. S tím samozřejmě souvisí i způsob komunikace se svědky, jelikož komunikační neshody neprospívají kvalitě vedení výslechu.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byli následující:

„Jak je ze zkušenosti vnímána věrohodnost výpovědi svědka?“

Okruh byl započat otázkou na vnímání věrohodnosti svědků. Podle R1 se svědek dá posuzovat jako poměrně důvěryhodná osoba, jelikož není obviněný a tedy mu nehrozí žádný postih, nebude li v dané věci lhát. Věrohodnost svědků je v tuzemské policejní praxi na dobré úrovni, tak okomentoval tuto otázku R2. Dle jeho slov to může být zapříčiněno možnými sankcemi, které by mohly případně hrozit. V rámci výpovědi R3 lze vyzdvihnout vytěženou informaci, že záleží také na tom, zda se jedná o prvního svědka v daném případě nebo již několikátého v řadě. U takových osob se právě posuzuje věrohodnost snadněji, jelikož se člověk může seznámit s dosud získanými informacemi a lépe se tedy dají verifikovat data. V podstatě věci se však shodli všichni respondenti, dle kterých velice záleží na minulosti klienta, zda již má nějakou kriminální minulost nebo

nikoliv. I přesto, kdyby se jednalo o bezúhonnou osobu, tak je nezbytné stále prověřovat a nebrat věrohodnost jako absolutní.

„Jaký se klade důraz v rámci výslechu na řeč těla svědka? Míněno tím, zda se to zohledňuje i v hodnocení nebo se jedná pouze o pomůcku pro vyslyšající osobu.“

Následující otázka zkoumala jaká váha je přisuzována neverbální komunikaci v rámci výslechu. Tato otázka se dá shrnout stručně a jedním výrokiem, jelikož v podstatě došlo ke shodě mezi všemi respondenty. Řeč těla je vnímána především jako určitá pomůcka pro vyslyšající osoby. Neverbální komunikace může pomoci jako ukazatel způsobilosti svědka pro daný výslech a nebo částečně predikovat chování svědka v průběhu a připravit se na další vývoj.

„Má očitý svědek často potřebu situaci nadsazovat, případně upravovat realitu pro větší zajímavost?“

Nadsazování, upravování informací bylo předmětem další otázky. Je běžné, že svědek dokáže záměrně nadsazovat situaci, například pro větší zajímavost jeho osoby? R1 ze své zkušenosti tvrdí, že tento jev nestává, spíše naopak je třeba často ze svědků informace dodatečně zjišťovat dalšími otázkami právě kvůli obavě poškození své osoby nebo osoby blízké. R2 a R3 vnímají tento problém tak, že tento jev se děje běžně spíše u dětí nebo mladistvých, avšak u dospělých je toto zanedbatelné. Konkrétně slova R2 zněla následně. *„Setkávám se s tím pouze u dětí, kde je to běžné. Pokud se toto vyskytuje u dospělých, tak v minimálním počtu případů, tedy alespoň takto to vnímám já.“* R4 a R5 zastávají podobné názory, že se toto skutečně děje v minimální míře a nejedná se o nic obvyklého.

„Zaznamenává se do výsledku výslechu/výpovědi (protokolu) i pocity a osobní vnímání vyslyšajícího?“

Pomyslnou uzávěru této sekce zastupuje otázka, která směřuje na osobní vnímání svědků a zaznamenávání těchto emocí v rámci výslechu. Dle R1, R2 a R3 by se toto skutečně zaznamenávat mělo a dokonce by se mělo jednat o velmi

žádanou část výslechu, jelikož osobní vnímání svědka může poskytnout určitý obraz dané osoby například pro další výslech. R4 a R5 naopak tvoří opozici v této problematice. Dle nich se toto nezaznamenává a není třeba, R5 dále doplňuje, že pokud by to třeba bylo, udělal by se o této věci úřední záznam a přiložil ke spisu, ale nejedná se o standardní proces.

Názory respondentů se dělí v otázce osobního vnímání svědků, zda je třeba i tyto nasbírané informace zaznamenávat, či nikoliv. Liché číslo respondentů způsobilo, že se váhy přiklánějí spíše k té variantě zaznamenávání. Ačkoliv se jedná o subjektivní názory a pocity vyslychajícího, tak je příhodné i tato data zaznamenat pro další možnou komunikaci se svědkem.

Dle získaných informací lze posoudit, že věrohodnost svědků na území České republiky má poměrně dobrou úroveň, avšak nelze brát tento názor za absolutní a vždy je třeba prověřovat osoby, byť jen v rámci prevence. Tato věrohodnost může být podložena i tím, že svědci nemají zpravidla potřebu zveličovat či nadhodnocovat situace a pokud se to děje, tak spíše u dětí či mladistvých. Dalším faktorem je neverbální komunikace, která tvoří spíše doprovodný proces pro výslechovou interakci, avšak jedná se o důležitý faktor, který může napomoci kvalitnímu průběhu výslechu a lepšímu odhadování dalším kroků svědka v rámci výpovědi. Pomocí neverbální komunikace a empatie vyslychajícího je možné lépe navázat komunikaci a udržet pozornost vyslychané osoby.

9.2.3 DVO č. 3

DVO3 – *„Jakým způsobem a do jaké míry ovlivňují faktory soužití svědků a prvek násilí kvalitu výslechové činnosti a vytěžování informací?“*

Podrobnější zkoumání faktorů soužití svědků a prvků násilí je na místě, protože tyto aspekty mohou negativně ovlivnit finální vnímání celé situace a pozdější výpověď a předurčovat výslech spíše k neúspěchu.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byli následující:

„Dá se ze zkušenosti říci, že prvek násilí (dojde k násilné situaci), snižuje kvalitu výpovědi svědka a dochází k potlačení informací? Proč tomu tak je?“

Nejdříve byla respondentům položena otázka, zda prvek násilí snižuje kvalitu výpovědi svědka a může dojít k potlačení informací. R1 se vyjádřil k této situaci tím způsobem, že má spíše zkušenost opačnou. Jeho slova zněla tak, že v případě majetkové trestné činnosti mají svědci tendenci případy bagatelizovat, avšak u násilných trestných činů je snaha svědků na dobré úrovni a snaží se sdělit vše co je třeba. Dále dodal, že se často snaží sdělovat i svoje dedukce k danému případu, nejen skutečné informace. R2 u této otázky uvedl, že dle jeho kompetencí není schopen přesně odpovědět na danou otázku, ale podle jeho názoru skutečně může docházet ke snižování kvality výpovědi a potlačení vzpomínek. Nedokáže však svou výpověď podložit svými zkušenostmi. R3 má na tuto problematiku názor takový, že u svědků nevnímá tento problém v takové míře jako například u poškozených, kteří mnohem intenzivněji prožívali tuto situaci na základě jejich emocí. R4 a R5 souhlasně uvádí, že dle jejich názoru k tomu skutečně může dojít, jelikož prvek násilí znamená větší ohrožení vlastního zdraví a zdraví blízkých osob. Přirozeností člověka je teda se zaměřovat na nebezpečné věci a může dojít k potlačení okolních jevů. R5 dále doplnila, že v kontextu této otázky se často setkává u svědků s odpovědí „vše se seběhlo tak rychle“, takže svědek může působit zaskočeně a nedokáže popsat celou situaci.

„Promítá se do kvality výslechu, pokud se v dané situaci utvoří soužití svědků? Stává se, že svědci vypovídají a později se zjistí, že došlo k úpravě jejich výpovědi kvůli ovlivnění jinými svědky?“

V úvodu této kapitoly bylo naznačeno, že zde budou zkoumány pouze 2 výzkumné otázky. Ta druhá konkrétně směřuje na problematiku soužití svědků a transformaci informací a vzpomínek na základě soužití svědků. Tato otázka přinesla téměř jednoznačné potvrzení této hypotézy. Všichni dotazovaní kromě R5, v jejíž výpovědi bylo uvedeno, že není schopna odpovědět, uvedli svůj souhlas. Jediné odlišení se projevovalo v četnosti těchto událostí. Dle R1 a R3 se jedná spíše o ojedinělé události, oproti tomu R2 uvedl informace, že se jedná o častý jev. R3 konkrétněji sdělil *„Jasně, ale podle mě se to neděje nijak často. Ale svědci mezi sebou si to řeknou, to se děje například na diskotékách kde se těch lidí nachází víc a potom i jde poznat podle toho, že se mohou třeba domluvit*

na té výpovědi nebo se mezi sebou ovlivní.“

Skladba těchto otázek měla poukázat na vyskytující se faktory prvků násilí a soužití svědků v trestné činnosti. Závěrem lze určitě říci, že oba tyto faktory snižují kvalitu výpovědí svědků k předmětné události. V případě výskytu prvku násilí dokonce dochází k určitému snižování vnímání celé situace, jelikož se osoba v dané situaci snaží zaměřovat na objekty a osoby, které ji mohou bezprostředně ohrožovat na zdraví či životě a tím tedy dochází k potlačení okolních jevů.

Soužití svědků je jev, který v případě výskytu u dané události může značně zkreslit informace a pozměnit celý kontext události. Při tomto sociálním problému dochází k diskuzi mezi očitými svědky a tím, že dojde k vyslechnutí jiných zúčastněných osob může dojít k vědomé i nevědomé transformaci informací, které daná osoba vnímala svými smysly. Jednou ze snah příslušníků bezpečnostních složek je právě zamezit takovým situacím, aby si následné výpovědi udrželi svoji kvalitní hodnotu a nedošlo k pokřivení, případně úplnému ztracení informací. Pokud se osoba ocitne v průběhu trestné činnosti, kde se vyskytuje i prvek násilí, tak se často může stát, že jeho vnímání je omezené. Přirozeností člověka v takové situaci je chránit své zdraví a zdraví osob blízkých. Takže není překvapující, že jeho pozornost se zaměřuje především na potenciální hrozbu a například zbraně, pokud se v této situaci také vyskytují. Tímto však dochází k potlačení vnímání a pozornosti, takže ostatní okolní vlivy nejsou tolik vnímány a mohou být v krajních případech i úplně přehlédnuty.

9.2.4 DVO č. 4

DVO4 – „Jak schopnost komunikace a jiné metody mohou ovlivňovat vybavování vzpomínek či jejich samotné ověřování? “

Vybavování, ovlivňování a ověřování poskytnutých informací pomocí komunikačních metod. Již v některých předchozích kapitolách bylo uvedeno, že umění komunikace a analýza verbální i neverbální komunikace tvoří významnou položku, která může nasměrovat celé šetření případu k odpovídajícímu výsledku. Práce s informacemi a způsob komunikace pro ověřování či vybavování informací svědků znamená v každém probíhajícím případě důležitý aspekt.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byli následující:

„Jakým způsobem se postupuje s očitým svědkem, který ztratí v průběhu výslechu pozornost a dále se nedokáže soustředit, například z důvodu dlouhého trvání?“

Problematika ztráty pozornosti v rámci výslechu může znamenat určitou komplikaci a znevažovat kvalitu poskytnutých informací. Dle dotazovaných osob lze tuto situaci řešit několika způsoby. Příkladem může být krátká pauza před dalším průběhem, nabídnutí pitné vody nebo kávy, případně vytvořit prostor pro přestávku na cigaretu. Podstatné je dopřát vyslychanému prostor pro oddych a uspořádání myšlenek. V krajním případě je i možné přerušit výslech a pokračovat v něm například následující den, avšak je třeba mít na mysli, že osoba by se neměla zdržovat na dobu delší než je nezbytně nutné. Dle R3 je v tomto případě právě vhodné pozorování i neverbální komunikace a posuzovat v průběhu koncentraci svědka, aby nedošlo ke sdělování neúplných informací z jeho strany.

„Jaké jsou nejčastější otázky či metody, které pomáhají svědkovi si vzpomenout na některé okolnosti případu, pokud si není jistý svou výpovědí a nedaří se mu vzpomenout?“

„Jak probíhá ověřování výpovědi svědka při rozhovoru? Existuje nějaké ověřující otázky či metody, které se v praxi dají použít?“

Metody týkající se pomoci při vybavování informací a ověřování informací. Tímto se zabývaly další 2 otázky, u kterých jsou poměrně shodné odpovědi u všech respondentů. Při vybavování si informací je možné se pokusit o rekapitulaci události a připomenutí podstatných věcí i určitých detailů. Připomenout o jakou fázi dne se jednalo, znovu popsat místo události a podobně. U ověřování informací a výpovědí je podstatou opětovné tázání na tu samou informaci, avšak jiným způsobem nebo z jiného úhlu pohledu. Dle R2 je klíčové seznámení se spisovým materiálem, znát všechny informace a neustále provádět komparaci získaných informací ze spisu a výpovědí svědka. R3 ještě doplnil informaci, že je skutečně vhodné se zkusit zeptat jiným způsobem, avšak

stále je nutné si dát pozor na to, aby otázky nebyly sugestivní a nenaváděly svědka k určitým odpovědím, to by mohlo znamenat riziko pro další průběh.

Ztráta pozornosti v průběhu výslechu není neobvyklá fáze. Dle respondentů se toto může stát každému a není na škodu poskytnout svědkovi v takovém případě krátkou pauzu nebo mu nabídnout nějaký nápoj. V krajním případě je možné i přerušit výslech a odložit jeho pokračování na následující den. Ověřování věrohodnosti informací je složitější proces, avšak je možné se na totožnou informaci zeptat jiným způsobem a poskytnou svědkovi pohled z jiného úhlu. Zde je třeba mít na paměti, že otázky by neměly být sugestivní a neměly by navádět svědka k určitým odpovědím. Posledním faktem je, že vybavit si určité informace, které mohou být podstatné, nemusí být vždy jednoduché. Napomoci se tomu však dá například rekapitulací události, připomenutím místa a času nebo také počasí. Stručně řečeno, snažit se svědkovi co nejvíce znovu přiblížit danou situaci, aby si ji mohl znovu co nejpresněji ve své mysli projít a doplnit informace.

Kognitivní proces vzpomínání je přirozený proces, stejně tak jako zapomínání. Každý jedinec má v sobě uložené určité informace procesem vzpomínání se snaží dohledat tu informaci, která je nyní potřebná. K tomu slouží i některé metody vyslychajících jak podpořit tento proces a urychlit vytěžování informací při výslechu. V podstatě je důležité, aby vyslychající v každém případě byl dostatečně trpělivý. Není nestandardní, že si dotyčná osoba nevybaví informace ihned a není tedy nutné na ni tlačit. Možností může být jiná formulace otázky, použití popisu dané situace nebo například pokračování ve výslechu s tím, že v průběhu může být informace doplněna. Dále je nutné potřebná dávka empatie, sledování chování svědka a reagovat na aktuální dění. Jak již bylo naznačeno, empatie a trpělivost mohou být klíčové, jelikož nátlakem, případně prosazováním autority může naopak dojít k blokaci v komunikaci a v důsledku ke ztrátě dalších potenciálních informací.

9.2.5 DVO č. 5

DVO5 – „*Jakým způsobem ovlivňuje čas kvalitu výpovědi svědka?*“

Časová veličina je další analytické téma, jelikož ovlivňuje život každým dnem každého jedince, není tedy překvapením, že svou roli zastává i v roli očitých svědků. Tato výzkumná otázka se snažila poukázat, jakým způsobem může čas zasáhnout do kvality výpovědi nebo samotné transformace informací.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byly následující:

„Do jaké míry se stává, že se svědek po provedení výslechu či výpovědi rozmyslí, že chce výpověď změnit?“

Tázání R1, R3 a R4 jsou toho názoru, že se to děje spíše ojediněle, nic na pravidelné bázi ani v hojnějším počtu, avšak tím nevyvrací tuto možnost, pouze se vyhradili vůči četnosti těchto případů. Dle R2 se to stává, taková změna poté musí být řádně zaprotokolována a přidána ke spisu. R5 se s tímto také již setkala, dokonce uvedla konkrétní případ, ve kterém chtěla svědkyně stáhnout svoji výpověď, aby nepoškodila osobu blízkou. Důvodem bylo, že dotyčná osoba sama přišla stáhnout obvinění z fyzického napadení svým tehdejším přítelem.

„Jakým způsobem a jak se nahlíží v rámci hodnocení výslechu, v jaké době od uplynutí události se dostavil k výslechu?“

Druhá otázka v tomto souboru směřovala k paměti a uchovávání vzpomínek. Jednomyslně se zastává názor, že časový odstup neprospívá kvalitě výslechu, což potvrdila i slova R1 *„Určitě, čas hraje roli důležitou roli. Většina lidí postupem času zapomíná nějaké informace. Ve výsledku může jít i o drobnosti, které mohou pomoci případu. Proto je v zájmu provést vždy výslech co nejdříve je to možné.“* Zde lze říci, že platí jistá pravděpodobnost. Čím větší je časový rozestup mezi předmětným incidentem a provedeným výslechem, tím větší je pravděpodobnost, že dojde u osoby ke ztrátě určitých informací. Zde je v zájmu pokaždé provést výslech co nejdříve od události. I drobná ztráta informací či detailů může být zásadní.

„Je často dostatečné vyslechnout svědka pouze jedenkrát nebo se stává, že informace nejsou úplné a musí být znovu předvolán? Čím si myslíte, že to tak je?“

Na základě získaných informací lze usoudit, že častější varianta je, že výslech stačí obvykle provést pouze jednou. Pokud je potřeba provést výslech opakovaně, je to z větší části iniciováno ze strany bezpečnostních složek, že je třeba doplnit výpověď nebo byly zjištěny nové skutečnosti, které je nezbytné objasnit.

Tento balíček odpovědí poskytl informace, že změna ve výpovědích svědků není častý jev, avšak nelze vyloučit. To samé bylo zjištěno v rámci opakovaných výslechu. Obvykle je dostatečné vyslechnout svědka pouze jednou, pokud nenastanou v dalším průběhu nové okolnosti, které bude nutné objasnit. Poslední, podstatným faktorem je lidská paměť. V tomto případě byla jednomyslně poskytnuta informace, že časový odstup mezi událostí a výslechem může znamenat ztrátu podstatných informací. Cílem by tedy vždy mělo být provést výslech co nejdříve, aby se zamezilo právě ztrátě či změně informací, které mohou být zásadní pro další vývoj a průběh situace.

Dle informací, které byly v rámci výslechu získány je zřejmé, že čas je důležitý faktor, který má důležité postavení v rámci výpovědi svědka a výslechové činnosti. Podstatou získání nejkvalitnějšího objemu informací je provádět výslech svědků v co nejkratší dobu od uplynutí předmětné události. Paměť funguje u každého jedince individuálně, faktem však je, že postupem času se dochází ke ztrátě informací ať už ve větší či menší míře. Nakonec to mohou být i menší detaily, které mohou významně pomoci k vyřešení celého případu, a tedy není na místě si dovolit podstoupit riziko, že některé informace se vytratí a nebudou k případu vytěženy. Případná ztráta informací může zapříčinit i to, že výpověď svědka nebude dostatečná a bude třeba ji opakovat, případně měnit v následujícím průběhu. Faktor času má velký vliv na proces paměti a ovlivňuje kvalitu vybavování potřebných informací. Kvalitní práci s těmito poznatky o paměti a kognitivních procesech je možné posunout kvalitu výslechové činnosti na vyšší úroveň a dále například zamezit opakované výslechy svědků nebo měnění informací v dalším průběhu.

9.2.6 DVO č. 6

DVO6 – *„Které další důležité informace mohou hrát roli v rámci problematiky výslechu a doplňují předešlé poznatky?“*

Zastoupení očitých svědků v rámci svědectví tvoří důležitou část, avšak je třeba brát ohled i na roli vyslyšajícího. Vyslyšající strana by také měla plnit určité předpoklady pro lepší vedení výslechu a pro kvalitní komunikaci se svědky.

Tazatelské otázky v tomto okruhu byly následující:

„Jak dlouho působíte u bezpečnostní složky?“

V tomto okruhu byli respondenti nejdříve tázáni na délku jejich působení u bezpečnostních složek. R1 sdělil informaci, že u bezpečnostních složek působí již 13 let, zároveň se jedná o nejdelší působení mezi všemi tázanými. Na srovnatelné úrovni, v kontextu délky pracovní činnosti, jsou dále R2 a R3, kteří u složek působí v rozmezí 4 – 6 let. R4 a R5 mají v tomto případě také srovnatelná data. Jejich uváděná doba se pohybovala v rozmezí 2 – 3 let.

„Probíhají pro příslušníky bezpečnostních sborů pravidelná či úvodní školení na téma metodiky výslechů a v jakém časovém intervalu?“

Další tazatelská otázka měla za úkol zjistit, zda pro příslušníky bezpečnostních složek probíhá nějaký výcvik, popřípadě školení pro odborné provádění výslechové činnosti se svědky. Ve všech odpovědích nebyla upozorována žádná odchylka, jelikož podle všech respondentů proběhlo pouze úvodní školení v rámci základního výcviku na začátku jejich kariérní činnosti. Průběžně již žádná další školení nejsou realizována. Konkrétně R3 zastává názor, že zde je možnost pro zlepšení a zkvalitnění činnosti u bezpečnostních složek, jelikož by tato školení byla vítána.

„Existuje ještě něco podstatného na toto téma, co dle Vás nezaznělo, ale je důležité to zmínit?“

Znění poslední otázky tohoto okruhu a celého rozhovoru bylo, zda dle tazaných osob není ještě nějaká informace, která by měla zaznít pro účely této práce a týká se činnosti s očitými svědky. Možnost doplňující otázky využili

pouze R1 a R3. V případě R1 bylo poznamenáno, že je třeba myslet na rozdíl mezi pachatelem a očitým svědkem události. Tyto otázky nelze vztahovat i na pachatele. R3 uvedl „*Tady bych asi akorát uvedl, že výslech svědků je taková specifická činnost během toho vyšetřování. Podle mé zkušenosti je se svědky docela dobrá spolupráce a můžu říct, že si svědci dost toho pamatují.*“ Jeho názorem dále je, že svědek si spíše pamatuje lépe než například poškozený, což přisuzuje například větší emocionální zátěží u poškozeného, takže dochází k omezení vnímání.

Celý tento okruh uzavírá a doplňuje kontext tohoto rozhovoru. V rámci shrnutí je třeba poukázat na rozmanitý výběr respondentů v kontextu délky jejich kariérní činnosti u bezpečnostních složek. Dále je očividné, že na problematiku provádění výslechu a zkvalitňování tohoto procesu neprobíhají žádná průběžná školení, což by bylo dokonce i vítanou změnou. Zajímavý je i závěrečný poznatek, že ze zkušenosti R3 lze říci, že svědci si poměrně dobře pamatují události, které proběhly, a jejich ochota vypovídat a pomoci v této věci je na dobré úrovni.

Nejen způsobilost svědků, čas nebo faktor soužití svědků mohou ovlivňovat průběh výslechové činnosti, ať už pozitivně či negativně. Existuje množství dalších, dílčích faktorů, které mohou zasáhnout do tohoto procesu a ovlivnit jeho výsledek. Příprava, zkušenost a odbornost vyslychajících osob také zastupují aspekty, které určují směr výslechu a tvoří část předpokladu k úspěšnému vedení. Zkušenosti, které jsou nasbírány během kariéry každého příslušníka mají také podstatný vliv. Dále odborná způsobilost a případná úvodní či průběžná školení zkvalitňují úroveň vedení výslechové činnosti nebo samotnou přípravu na ni. Svědek a jeho informace k dané věci mají často neuvěřitelnou hodnotu, avšak tyto informace nemusí znamenat nic, pokud úroveň práce se svědkem není tak kvalitní, aby tyto informace od něj byly získány. Jistě lze říci, že poslední seskupení otázek pravděpodobně nejvíce vybočuje z daného tématu. Jejich cílem bylo spíše doplnit kontext celého rozhovoru. Tento soubor otázek byl skutečně doplňující fází pro celý rozhovor.

9.3 Reflexe autora

Tato kapitola se bude věnovat zpětnému ohlédnutí z pohledu autora této práce. K zamyšlení bude jak způsob provádění rozhovorů, co mohlo ovlivnit výsledky a jaké jsou vůbec získané výsledky a informace z uskutečněných rozhovorů s příslušníky bezpečnostních složek.

Na úvod je hned třeba říci, že získané výsledky z provedených rozhovorů nijak nerozporují teoretické poznatky. Skutečně vyšlo najevo, že existuje řada faktorů, které mohou ovlivnit kvalitu výpovědi očitého svědka, ať už se jedná o jeho paměťové procesy nebo vnímání. Dle poskytnutých odpovědí bylo dále zjištěno, že svědek se jeví v praxi jako poměrně věrohodná osoba, ačkoliv jeho věrohodnost se nedá brát jako absolutní a vždy je třeba dané osoby prověřovat a brát ohled na kontext celé události. Za další pozitivní zjištění se dá považovat, že ochota svědků vypovídat k dané události je také na poměrně dobré úrovni, například oproti poškozeným je jejich ochota vyšší. Na to lze však nahlížet z více úhlů. Jedním z nich může být, že poškození jsou v takových událostech mnohem více emocionálně angažovaní a tedy pro ně není tak jednoduché o dané situaci hovořit a znovu na ni vzpomínat.

V posledním odstavci bych rád shrnul poznatky z provedených rozhovorů a více než na získané informace se zaměříme na rozhovor samotný a jeho průběh. Ihned na začátek rád zmíním následující osobní pocit. Všichni respondenti, kteří byli ochotní poskytnout rozhovor, se snažili zodpovědět všechny otázky dostatečně a z mé strany nebylo zpozorováno, že by nechtěli pomoci a k tomuto tématu svými zkušenostmi přispět. Toto považuji za velmi pozitivní. Drobné rozdíly v ochotě rozvíjet své odpovědi však byly spatřeny i přes předchozí tvrzení. Toto bych přisuzoval faktoru známosti. Z pohledu autora lze poznat, zda s danou osobou, která poskytla rozhovor, byl již v minulosti navázán kontakt. Podle mého názoru se však jedná o přirozený proces, který nijak výrazně nesnižuje kvalitu získaných informací pro tuto práci. V průběhu provádění výslechnů se vyskytla pouze jedna komplikace a to konkrétně ta, když někteří respondenti odřekli svoji účast. Posléze za ně tedy musela být hledána náhrada, ale na výsledek práce to také nemá zásadní vliv. Jedná se spíše o jediný negativní poznatek z pozice autora, ne však o zásadní faktor, který ovlivnil zpracování této práce.

10. Závěr

Očitý svědek často představuje klíčovou osobu, která může například pomoci v objasnění trestné činnosti. Důležité je uvědomění, že jej může ovlivnit jak v pozitivním slova smyslu, tak i negativně. Za pozitivní ovlivnění lze považovat ochotu spolupracovat a být nápomocný k dané situaci. Nelze brát jako samozřejmost, že svědek bude vždy spolupracovat nebo projeví ochotu vypovídat k předmětné situaci. Za pozitivní vliv lze samozřejmě považovat i případnou pomoc svědka poškozené osobě na místě činu. Pro účely této práce je však klíčový aspekt ochoty spolupracovat s bezpečnostními složkami. Na druhé straně lze situaci ovlivnit i negativními způsoby. Pro úplnost si lze představit svědka, který nechce k situaci vypovídat ať už z osobních či jiných důvodů. Nelze zapomenout na variantu, ve které svědek bude chtít vypovídat a na první dojem jevit ochotu spolupracovat, ale nakonec se v dané situaci projeví jeho postranní úmysly a může například úmyslně zamlčovat informace nebo je záměrně pozměňovat pro svůj prospěch či prospěch osoby jiné.

V předchozím odstavci byla zmíněna ochota vypovídat a také naznačeno posuzování věrohodnosti svědka. Ochotu svědka spolupracovat nelze brát jako samozřejmost, i když mu to nařizuje jeho občanská povinnost. V právních úpravách stále existují možnosti jak se případným výslechům vyhnout, například sdělením, že výpovědi by mohlo dojít k poškození vlastní osoby nebo osoby blízké. Problematika věrohodnosti svědka také není absolutní a je nezbytné ji neustále prověřovat i čistě z preventivních důvodů. Existuje však řada faktorů, které ovlivňují jak ochotu, tak věrohodnost svědecké výpovědi. Tyto faktory ovlivňují z velké části kognitivní procesy, konkrétněji lze hovořit o vnímání a paměti. Jak již bylo zmíněno v teoretické části této práce, tak objasněním problematiky paměti a vysvětlením konkrétních procesů došlo k velkému posunu i v této problematice. Chápání fungování paměťových procesů je klíčové pro správnou spolupráci se svědky a získávání potřebných informací v rámci výslechové činnosti.

Cílem praktické části bylo zodpovědět *Jaké psychologické faktory významně ovlivňují výpověď u očitých svědků a samotný výslechový proces (HVO)*. Odpovědi v rámci rozhovorů, potvrdila, že podstatným faktorem, který ovlivňuje kvalitu výslechu a vytěžování informací je časový rozestup mezi

proběhnutou událostí a výslechovou činností svědka. Dle teoretických poznatků i získaných informací od respondentů lze tvrdit, že časový rozestup ubírá na kvalitě vytěžování informací, jelikož plynutí času může znamenat postupnou ztrátu některých informací z paměti. V rámci vnímání svědků z pohledu příslušníků bezpečnostních složek došlo také k několika zajímavým poznatkům. Rozhovory poukázaly na fakt, že věrohodnost svědků je na území České republiky vnímána poměrně pozitivně. Obvykle se očití svědci snaží být nápomocní a projevují svoji ochotu. Další nově získaná informace hovoří o tom, že svědek obvykle nemá potřebu nadsazovat situaci nebo záměrně zaměňovat informace, aby se například stal zajímavějším pro své okolí. Tento jev se v menší míře vyskytuje u dětí či mladistvých, ale také se nejedná o problém, který by měl probíhat pravidelně. Výslechový proces ovlivňují nejen svědek a faktory na něj působící, ale také faktory, které mohou působit na vyslychajícího, například faktor známosti či umění komunikace se svědkem. Komunikace je jeden z faktorů, který může predikovat úspěch či neúspěch ve výslechové interakci. Důležité je na začátku navázat se svědkem kontakt, zanalyzovat jeho způsob řeči a snažit se hovor vést, aby se daný svědek cítil komfortně, že určitě napomůže dobré atmosféře v situaci. Dále pomocí komunikace lze aktivně udržovat plynulost rozhovoru a pozornost svědka. Pozornost a jeho koncentrace jsou nezbytné položky při výslechu. Jejich absence by mohla znamenat buď nekvalitní výpověď a podání nedostatečných informací. V horším případě může jít o předání a vytěžení mylných informací, které mohou situaci dohnat k nežádoucímu výsledku.

Mojí povinností je zmínit, že na základě provedených rozhovorů nelze určovat obecné závěry na zadané téma.

Na základě provedených rozhovorů s příslušníky bezpečnostních složek lze tedy říci, že faktory uvedené v teoretické části této práce jsou skutečně stále aktuální. Ačkoliv se jedná o malý vzorek respondentů, tak lze tvrdit, že jejich znalost o těchto faktorech, kognitivních procesech a chování svědků v rámci výslechové interakce je na dobré úrovni a to navzdory tomu, že dle jejich tvrzení neprobíhají pro příslušníky žádná průběžná školení v rámci této problematiky.

Závěrem je nutné ještě poskytnout informaci, že téma očítých svědectví a provádění výslechů se svědky je velmi specifické. Lidský faktor je často nepředvídatelný a ke každé situaci je třeba přistupovat individuálně a pokaždé nahlížet na kontext konkrétní události, který doplní obecné poznatky pro lepší práci se svědky a dále může napomáhat zkvalitňování výslechového procesu.

11. Seznam použité literatury

Monografie

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-475-3

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9

NOLEN-HOEKSEMA, Susan, Barbara L. FREDERICKSON, Geoff R. LOFTUS a Willem A. WAGENAAR. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. 3. přepracované vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád - komentář I+II*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-043-0

Internetové zdroje

Atkinson, Shiffrin [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/multi-store.html>

Babička vraha [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/383453/babicka-vraha-ktery-svedcil-proti-necesanemu-je-zmanipulovatelny-strachoval-se-o-zivot.html>

Biography of Steven Avery no. 2 [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Steven-Avery>

Děsivé svědectví [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/desive-svedectvi-z-ostravy-ctirad-sedel-v-cekarne-najednou-se-zvedl-a-zacal-strilet>

Elizabeth Loftus [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/elizabeth_loftus

Franky Carrillo [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://knock-la.com/lasd-franky-castillo-trial-settlement-donald-sarpy/>

How Forensic Psychology Began [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://psychcentral.com/blog/how-forensic-psychology-began-and-flourished#1>

How reliable is your memory? [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory?language=cs

Identifikace očitých svědků [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/Eyewitness_Identification#Known_cases_of_eyewitness_error

Innocence project [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/california-exonerated-franky-carrillo-netflix-series-the-innocence-files/>

Innocence project, DNA exonerations [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <http://www.albanylawreview.org/issues/Pages/article-information.aspx?volume=79&issue=3&page=717>

Klasifikace svědka [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/30Cdo4352/2010>

Loftus and Palmer study [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://moderntherapy.online/blog-2/loftus-and-palmer-study-explained>

Lukáš Nečesaný [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/wiki/lide-v-cesku/lukas-necesany.K460520>

Lukáš Nečesaný u soudu [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/lukas-necesany-soud-odskodneni-vezeni-vrazda.A220107_101924_hradec-zpravy_kvi

Marco Contreras [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/local/lanow/la-me-wrongful-conviction-20170328-story.html>

Očité svědectví [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kratce-ke-svedecke-vypovedi-jako-dukazu-v-trestnim-rizeni-112254.html>

Odhad pohybu v dopravě [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/vizualni-vnimani-ridice-z-hlediska-psychologie-456627>

Pojem svědek [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/svedek/>

Richard Anthony Jones [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/kansas-man-who-blamed-wrongful-conviction-doppleganger-gets-1-1-n949861>

Rozhodující detail [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/strelba-v-nemocnici-ctirad-mel-v-planu-vrazdit-dal-zabranila-mu-v-tom-malickost>

Scott Fraser [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/scott_fraser_why_eyewitnesses_get_it_wrong#t-76654

Selektivní pozornost [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://cs.brainmain.net/10490202-how-we-use-selective-attention-to-filter-information-and-focus#menu-2>

Vnímání [online]. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/6-senzoricke-procesy-a-vnimani.html>

Vývoj případu Averyho [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: www.kukatko.cz/nejnovejsi-vyvoj-v-pripadu-making-a-murderer/

Weapon focus [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/eyewitness-testimony.html>

20 let vězení [online]. [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/347225-ve-vezeni-si-odsedel-20-let-byl-ale-nevinny-dostal-se-tam-omylem>

12. Přílohy

Výzkumné otázky

1. okruh

- a. Je snahou na začátku výslechu zjistit v jakém psychickém stavu se nyní svědek události nachází pro další práci s danou osobou?
- b. Jak se určuje způsobilost svědka podstoupit výslech/výpověď?
- c. Čeho se svědek při výslechu nejvíce obává a tvoří to pomyslnou bariéru pro hladký průběh výslechu či výpovědi? (Například možné poškození vlastní osoby či osoby blízké)
- d. Jakým způsobem se dále pracuje se svědkem, který má již od samého začátku odmítavý postoj vypovídat?
- e. Očitý svědek a jeho výpověď je podstatná součást pro úspěšné vyšetření případu. Jak se postupuje s osobou, která odmítá z nějakých důvodů vypovídat? Míněno ve smyslu psychologie a další práce s touto osobou, aby se rozhodla spolupracovat, nikoliv právním.

2. okruh

- a. Jak je ze zkušenosti vnímána věrohodnost výpovědi svědka?
- b. Jaký se klade důraz v rámci výslechu na řeč těla svědka? Míněno tím, zda se to zohledňuje i v hodnocení nebo se jedná pouze o pomůcku pro vyslýchající osobu.
- c. Má očitý svědek často potřebu situaci nadsazovat, případně upravovat realitu pro větší zajímavost?
- d. Zaznamenává se do výsledku výslechu/výpovědi (protokolu) i pocity a osobní vnímání vyslýchajícího?

3. okruh

- a. Dá se ze zkušenosti říci, že prvek násilí (dojde k násilné situaci), snižuje kvalitu výpovědi svědka a dochází k potlačení informací? Proč tomu tak je?
- b. Promítá se do kvality výsledku, pokud se v dané situaci utvoří soužití svědků? Stává se, že svědci vypovídají a později se zjistí, že došlo k úpravě jejich výpovědi kvůli ovlivnění jinými svědky?

4. Okruh

- a. Jakým způsobem se postupuje s očitým svědkem, který ztratí v průběhu výslechu pozornost a dále se nedokáže soustředit, například z důvodu dlouhého trvání?
- b. Jaké jsou nejčastější otázky či metody, které pomáhají svědkovi si vzpomenout na některé okolnosti případu, pokud si není jistý svou výpovědí a nedaří se mu vzpomenout?
- c. Jak probíhá ověřování výpovědi klienta při rozhovoru? Existuje nějaké ověřující otázky či metody, které se v praxi dají použít?

5. Okruh

- a. Stává se občas, že svědek, po provedení výslechu či výpovědi, se rozmyslí, že chce výpověď změnit? Případně jak často?
- b. Zohledňuje se v rámci hodnocení výslechu svědka, v jaké době od uplynutí události se dostavil k výslechu, případně proč?
- c. Je často dostatečné vyslechnout svědka pouze jedenkrát nebo se stává, že informace nejsou úplné a musí být znovu předvolán? Čím si myslíte, že to tak je?

6. Okruh

- a. Jak dlouho působíte u bezpečnostní složky?

- b. Probíhají pro příslušníky bezpečnostních sborů pravidelná či úvodní školení na téma metodiky výslechů a v jakém časovém intervalu?

- c. Existuje ještě něco podstatného na toto téma, co dle Vás nezaznělo, ale je důležité to zmínit (myšleno v rámci práce se svědky)?